

სოციალური კვლავწარმოების გაფიცვა: ცხოველქმნა კაპიტალიზმის მიღმა

სიუზან ფერგიუსონი

თარგმანი: ლაშა ქავთარაძე

ანა უილერმა და უილიამ თომპსონმა სოციალური კვლავწარმოების ფემინიზმის მიმართულებას საფუძველი ჩაუყარეს დაწინებულ მტკიცებით, რომ „ქალების შრომა“ სოციალური კეთილდღეობის საერთო წარმოების ნაწილად უნდა ჩაითვალოს. აღნიშნული მტკიცებით, მათ შრომასთან დაკავშირებული ფემინისტური დისკუსიები ადრეული ფემინიზმის რაციონალურ-ჰუმანისტური პარამეტრებიდან პოლიტიკური ეკონომიის სფეროში გადაიტანეს. ეს საფუძველი შესაძლებელს ხდის, რომ ანალიტიკური ფოკუსი შრომის გენდერული დაყოფიდან გადავიდეს ურთიერთობაზე „ქალთა შრომასა“ (სოციალური კვლავწარმოების შრომა) და ანაზღაურებად, კაპიტალისტური გაგებით, „პროდუქტიულ“ (ღირებულების მანარმოებელ) შრომას შორის.

მოგვიანებით, სოციალისტ-ფემინისტთა უმეტესობას სათანადოდ არ დაუფასებია პოტენციალი, რომელიც უილერისა და თომპსონის ხედვას ჰქონდა. მართალია, უთითებდნენ, რომ კაპიტალიზმი წარმოების კვლავწარმოებისაგან გამიჯვნას გულისხმობს, თუმცა ისინი ქალთა ჩაგვრას შრომის გენდერულ დანაწილებას მიაწერდნენ, რომელიც თან სდევს ამ გამიჯვნას. ქალების კაცებზე დაქვემდებარებაზე, პირადი სფეროდან მათ იზოლირებასა და თავად სამუშაოს სიმძიმეზე აქცენტირებით, სოციალისტ-ფემინისტები ქალთა შრომას თეორიულად ზოგადად იმავე რაციონალურ-ჰუმანისტური ტერმინებით იაზრებდნენ, რომელიც თანასწორობის ფემინიზმს ახასიათებს. აღნიშნული კრიტიკის დაკავშირებით კაპიტალიზმის პოლიტიკურ-ეკონომიკურ კრიტიკასთან (რომელიც თავის თავს ფაქტობრივად „პროდუქტიულ“

შრომის სისტემად იაზრებს), კრიტიკული თანასწორობის ფემინიზმმა სოციალისტური ფემინიზმის ფარგლებში დუალიზმისა და კლასობრივი რედუქციონიზმის ტენდენციები შეიძინა.

თუმცა, სხვები, დროდადრო, ნაწილობრივ, ეჭვქვეშ აყენებდნენ აღნიშნულ თეორიულ მიმართულებას. ისინი სხვადასხვა გზით და სხვადასხვა დოზით ცდილობდნენ, რომ გაეაზრებინათ „ქალთა შრომის“ პოლიტიკურ-ეკონომიკური მნიშვნელობა კაპიტალიზმის შენარჩუნების საკითხში. მართალია, 1940-იან წლებში კომუნისტური პარტიის ლიდერებმა უხეშად უგულვებელყვეს აღნიშნული მცდელობები, უკვე 1970-იან წლებში, როდესაც სოციალური კვლავწარმოების ფემინიზმი გამოჩნდა, როგორც სოციალისტურ-ფემინისტურ წრეებში ყურადღებისა და დებატების მნიშვნელოვანი პოლუსი, მათი რეპრესირება უკვე შეუძლებელი იყო. აუნაზღაურებელი საშინაო შრომის ზედმეტად ვიწრო საკითხიდან კაპიტალისტური ღირებულების წარმოების სუსტი წერტილის უფრო კომპლექსურ და დეტალურ გაგებაზე გადართვით, დღესდღეობით, სოციალისტური კვლავწარმოების ფემინისტები იზიარებენ უფრო ფართო თეორიულ რწმენას, რომ სოციალური ჩაგვრა სისტემურია და დაფუძნებულია კაპიტალიზმის აუცილებელ-თუმცა-წინააღმდეგობრივ კავშირზე, რომელიც არსებობს წარმოებისა და სოციალური კვლავწარმოების სამუშაოებს შორის.

მიუხედავად პრობლემათა საერთო ჯაჭვის გამოკვეთისა, რასაც ეს პერსპექტივები ცხადყოფენ, სოციალისტ-ფემინისტებს ჯერაც არ გადაუჭრიათ ადრეული დებატებისას დასმული საკითხი, თუ როგორ შეიძლება სოციალური კვლავწარმოებისა და კაპიტალისტური „წარმოების“ შრომის ერთმანეთისაგან გამოყოფა. წინამდებარე თავი შეეხება ამ ხანგრძლივი უთანხმოების საგანს და ცალკეულ ანალიტიკურ გადახრებსა და პოლიტიკურ დასკვნებს, რომლებიც მისგან გამომდინარეობს. ამ თემას აქ განვიხილავ არა მხოლოდ იმიტომ, რომ მარადიული თეორიული საკითხია, არამედ იმიტომაც, რომ მასზე პასუხის მოძებნას დიდი მნიშვნელობა აქვს. იგი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, თუკი გვსურს, სხვები დავარწმუნოთ ჭეშმარიტად ინკლუზიური

კლასობრივი პოლიტიკის ჩამოყალიბების საჭიროებასა და შესაძლებლობაში, რომელიც მოახერხებს, რომ ერთხელ და სამუდამოდ გასცდეს კაპიტალისტურ ურთიერთობებს. ამიტომაც, ეს თავი სრულდება შესაბამისი პოლიტიკური პერსპექტივების განხილვით, იმ თეორიული პოლიტიკური ორიენტაციის უპირატესობის ჩვენებით, რომელიც ცხოველქმნისა და მუშათა კლასის ბრძოლის მრავალგვარი ფორმით კაპიტალიზმისადმი წინააღმდეგობის შესაძლებლობებზე ამახვილებს ყურადღებას – განვითარებული თეორიისა და პოლიტიკის, მაგალითად, ინიციატივის, „ფემინიზმი 99%-სათვის“, მიერ.

სოციალური კვლავწარმოების შრომა და ღირებულების საკითხი

სოციალური კვლავწარმოების ფემინისტების ტრაექტორია ორ ერთმანეთთან დაკავშირებულ, თუმცა განსხვავებულ თეორიულ მიმართულებად გაიყო. ამ მიმართულებების განსხვავება შესაძლებელია თითოეული მათგანის მიერ შემდეგ შეკითხვაზე გაცემული პასუხების მიხედვით: საქმიანობა, რომელიც აწარმოებს სამუშაო ძალას, ქმნის თუ არა რეალურ ღირებულებას, რომელსაც შემდგომ კაპიტალისტები იყენებენ, როდესაც ანაზღაურებადი შრომის პროდუქტებს ყიდიან? მერი ინმანი და საშინაო შრომასთან დაკავშირებულ დებატებსა და საერთაშორისო კამპანიაში, *ანაზღაურება შინ შრომისათვის (WfH)*, ჩართული ადამიანები მიიჩნევენ, რომ ქმნის. საშინაო შრომა, მათი მტკიცებით, საბოლოო ჯამში, აწარმოებს ანაზღაურებადი სამუშაოს პროდუქტის გაცვლით ღირებულებას (საქონელს). ბევრი მათგანის მოსაზრებით, ამის მიზეზი ის გახლავთ, რომ იგი აწარმოებს სასაქონლო სამუშაო ძალას, რომელიც, კაპიტალისტებზე მიყიდვისას წარმოქმნის ღირებულებას. თუმცა, სოციალურ კვლავწარმოებაში ჩართული პირისა და კაპიტალის ურთიერთობას ჩრდილავს ანაზღაურება (რომელიც, როგორც ჩანს, მხოლოდ უშუალოდ კაპიტალისათვის მუშაობის შემთხვევაში გაცივება), ისევე, როგორც ოჯახი (რომელიც უზრუნველყოფს ემოციურ და იდეოლოგიურ ფარს იმისა, რაც არსებითად მჩაგვრელ მატერიალურ გარემოებას წარმოადგენს). ვინაიდან აუნაზღაურებ-

ლი საოჯახო შრომა კაპიტალისტურად „პროდუქტიულია“, ისინი ამტკიცებენ, რომ კაპიტალისტები არამხოლოდ დამოკიდებულები არიან მათზე, ვისი შრომაც მის კვლავწარმოებას უზრუნველყოფს და მუშათა შემდგომ თაობაზე, არამედ, უშუალოდ ეწვევიან მათ ექსპლოატაციას.¹

ეს პერსპექტივა განვითარდა ავტონომისტურ მარქსიზმში, ტრადიცი-
აში, რომელიც აღმოცენდა რადიკალ ინტელექტუალთა შორის, 1960-
იანი წლების ტურინის ავტოქარხნის მუშათა ბრძოლასთან კავშირში.
კომუნისტური პარტიის ხელმძღვანელობის უნარობის პასუხად და
სტუდენტთა და ფემინისტთა ბრძოლების ზეგავლენით, ავტონომის-
ტებმა დასაქმების ადგილზე გადაჭარბებული ფოკუსირების ნაცვლად,
კაპიტალიზმის გააზრება დაიწყეს როგორც ტოტალური სისტემის, რო-
მელიც საზოგადოების თითოეულ წევრს (დიასახლისებს, სტუდენტებს,
დაუსაქმებლებსა თუ დასაქმებულებს) რთავს სიმდიდრის წარმოება-
ში, რომელსაც შემდგომ თავად მოიხმარს.² მართო ტრონტიმ, 1962
წელს გამოცემულ თავის წიგნში, *ქარხანა და საზოგადოება*, შემოიღო
ტერმინი „სოციალური ქარხანა“, რათა აღწერა იდეა, რომ კაპიტალი
მთელ საზოგადოებას დაგროვების ლოგიკაში აქცევს.³ მარია დელა
კოსტამ, სილვია ფედერიჩიმ და სხვებმა კი, ავტონომისტური ანალიზი
ფემინისტური მიმართულებით წაიყვანეს ყურადღების იმაზე გამახვი-
ლებით, რომ აუნაზღაურებელი შრომის (მაგ., საოჯახო საქმე) კაპი-
ტალისტური კატეგორიზაცია მოითხოვს, ინარჩუნებს და აყალიბებს
ქალთა არათავისუფლებას.

ავტონომისტური პოლიტიკური სტრატეგია კიდევ უფრო წინ წამოსწია
და განავითარა WfH კამპანიამ, რომელიც დასაქმებულებს მოუწო-
დებდა, უარი ეთქვათ მუშაობაზე. კაპიტალი ღირებულებათა შექმნით

1 ob. Maya Gonzalez, “The Gendered Circuit: Reading The Arcane of Reproduction,” Viewpoint Magazine (September 28, 2013), www.viewpointmag.com/2013/09/28/the-gendered-circuit-reading-the-arcane-of-reproduction/

2 ob. Steve Wright, *Storming Heaven: Class Composition and Struggle in Italian Autonomist Marxism* (London: Pluto Press, 2002).

3 სხვა ადრეული თეორეტიკოსები, რომლებიც ასოცირებულნი არიან ამ ტრადიციასთან, გახლავთ ანტონიო ნეგრი, ფელიქს გვატარი და ადრიანო სოფრი.

ხეირობს. შესაბამისად, თუკი დასაქმებული შეწყვეტს „პროდუქტიულ“ შრომაში მონაწილეობას (რაც ნიშნავს, რომ შეწყვეტს ღირებულების შექმნას), ის კაპიტალიზმს სასიცოცხლო არტერიას გადაუკეტავს. და ვინაიდან, ყველანაირი საქმიანობა „პროდუქტიულია“ – რადგან, როგორც ფედერიჩი აღნიშნავს, „ჩვენი ცხოვრების თითოეული მომენტი კაპიტალის დაგროვებაზე მიმართული“ – საოჯახო საქმესა და სოციალური კვლავნარმოების შრომაში ჩართვაზე უარის თქმა, ზოგადი გაგებით, შესაძლოა, ღირებულებათა შექმნისათვის წინააღმდეგობის განწევად აღიქმებოდეს.⁴ ამიტომაც, WfH კამპანია ქალებს მოუწოდებდა, რომ ზუსტად ეს ექნათ, უბრალოდ მიეტოვებინათ საოჯახო საქმე. იგი ანაზღაურების მოთხოვნის სტრატეგიას აკავშირებდა როგორც საოჯახო საქმის ღირებულების ხაზგასმასა და კაპიტალისტური სისტემის ფარგლებში მისი სრული კომპენსირების შეუძლებლობას. საოჯახო საქმეზე უარის თქმა ასევე ისახავდა მიზნად მის საქონლად გარდაქმნაზე (კომოდიფიკაციაზე) უარის თქმას (მაგალითად, ძიძების დაქირავების გზით) და მის ორგანიზებაზე სახელმწიფოს მიერ (სოციალური სამსახურების მეშვეობით).⁵ WfH კამპანიის მიზანი იყო, „საშინაო შრომის მთლიანი სტრუქტურის დანგრევა“ იმ ყველაფერზე მითითებით, რასაც ხელფასები ჩქმალავენ, კერძოდ, კაპიტალისტების მიერ ქალთა აუნაზღაურებელი და არათავისუფალი შრომის ექსპლუატაციაზე.⁶

სხვა სოციალისტ-ფემინისტებიც, რომლებიც აუნაზღაურებელ სოციალური კვლავნარმოების სამუშაოს კაპიტალისტურად „არაპროდუქტიულად“ მიიჩნევდნენ, ასევე მოუწოდებდნენ ქალებს, „უარი ეთქვათ“ მუშაობაზე. თუმცა ეს ჭკუფი (რომელსაც მე სოციალური კვლავნარმოების მარქსისტულ სკოლას ან შემოკლებით მარქსისტულ სკოლას ვუნოდებ) უარის თქმას განსხვავებულად

4 Federici, *Revolution*, 35. ჩანაწერები . 165.

5 ეს უკანასკნელი დანახული იყო არა იმდენად არასასურველად, რამდენადაც არადამაკმაყოფილებლად. სახელმწიფოს მიერ დღის ზრუნვის სერვისის უზრუნველყოფა, მაგალითად, სულაც არ ნიშნავს შრომის გენდერული დანაწილების ეჭვქვეშ დაყენებას (და შეიძლება გააძლიეროს კიდევ ის).

6 Dalla Costa and James, *Power of Women*, 20. იხ. თავი 6 WfH კამპანიის შესახებ მეტი ინფორმაციისათვის.

განმარტავს.⁷ პოლიტიკური თვალსაზრისით ამ განსხვავებას მას შემდეგ მივუბრუნდები, რაც უფრო დეტალურად განვიხილავთ იდეებს, რომლებსაც ის ეყრდნობა.

ღირებულების საკითხი

მარქსისტული სკოლა, რომლისთვისაც ავტონომიზმი არასაკმარისად დამაჭერებელია, შეიმუშავებს და ავითარებს კაპიტალიზმის უფრო კლასიკურ მარქსისტულ კონცეფციას. კაპიტალისტურად „პროდუქტიული“ შრომა, მარქსის თანახმად, არის ის, რომელიც პირდაპირ ქმნის ღირებულებას. ღირებულება განისაზღვრება გაცვლა-გამოცვლის საქონლისა და მომსახურების (ან უბრალოდ საქონლის) წარმოების პროცესში. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, იგი იქმნება მაშინ, როდესაც შრომის შედეგი წინასწარ არის გათვლილი გაყიდვებზე ან ბაზარზე. თუმცა, ეს ასე არ ხდება, როდესაც ხალხი თავის თავზე იღებს (აუნაზღაურებელ და კარგად ანაზღაურებად) სოციალური კვლავწარმოების შრომას.⁸ ასეთ შრომას, დანამდვილებით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ წვლილი შეაქვს საქონლის, სამუშაო ძალის შექმნაში. თუმცა, იგი ამას აკეთებს მოხმარებისათვის განკუთვნილი საგნების წარმოებით – საგნების, რომლებიც, პირველ რიგში, ცხოვრებისთვისაა საჭირო (და არა კაპიტალისტისთვის). ასეთი პროდუქციაა საკვები, სუფთა ტანსაცმელი, საზოგადოებრივი ბაღები, უსაფრთხო ქუჩები, ქარიშხლისგან თავის დასაცავი თავშესაფრები და ა.შ. მათში, შესაძლოა, ასევე მოვიპოვოთ ეფემერული „საგნები“, როგორიცაა სიყვარული, ყურადღება, დის-

7 მარქსისტული სკოლა არ წარმოადგენს ცალსახად ორგანიზებულ ჯგუფს ან „სკოლას“. ეს ნოდება თავიდან ბოლომდე მე მეკუთვნის და ეფუძნება ჩემეულ გაგებას იმ ავტორებისა, რომლებიც იზიარებენ თეორიულ და პოლიტიკურ პერსპექტივას. ამ სახელდებას ვიყენებ ჩემი საჭიროებიდან გამომდინარე, რომ შემოკლებულად მოვისხენიო სოციალისტ-ფემინისტები, ჩემივე თავის ჩათვლით, რომლებმაც გავლენა მოახდინა ლის ვოგელის შრომებმა. სიტყვა „მარქსისტულს“ ვიყენებ არა იმისთვის, რომ მარქსის ექსკლუზიურ ცოდნაზე პრეტენზია გამოეხატო, არამედ იმის საჩვენებლად, რომ მარქსის ღირებულების თეორიის ერთგულნი ვართ.

8 გამონაკლისს წარმოადგენს ანაზღაურებადი სოციალური კვლავწარმოების შრომა მოვებაზე ორიენტირებულ დაწესებულებებში, როგორიცაა კერძო სკოლები, ბავშვთა ზრუნვის ცენტრები ან რესტორნები. ამ შემთხვევაში, სოციალური კვლავწარმოების შრომის პროდუქტი იცვლება ბაზარზე (მაშინაც კი, როდესაც ის სამუშაო ძალას აწარმოებს).

ციპლინა და ცოდნა, რაც წარმოადგენს ცხოვრების ემოციურ და სოციალურ საფუძველს. ეს გახლავთ *ხელსაყრელი* საგნები – საგნები, რომლებიც ინარმოება არა გასაყიდად, არამედ ცხოვრებისათვის.

ავტონომისტი მარქსისტი ფემინისტები, ზოგადად, საკითხის ასეთ გაგებაზე არ დაობენ. ლეოპოლდინა ფორტუნატი (რომელიც ავტორია ფართოდ გავრცელებული და ციტირებული წიგნისა, *კვლავწარმოების საიდუმლო*) ეთანხმება მოსაზრებას, რომ კვლავწარმოების სამუშაო, რომელიც მოიცავს როგორც საოჯახო საქმეს, ისე სექს-სამუშაოს, რაზეც ის ყურადღებას ამახვილებს, ქმნის სამომხმარებლო და არა გაცვლით ღირებულებას: კაპიტალი „საოჯახო საქმეს იყენებს როგორც ფასის სამომხმარებლო ღირებულებას“.⁹ თუმცა, საკვები, სუფთა ტანსაცმელი, სექსუალური ტკობა და ა.შ., რომელსაც ის აწარმოებს, მისი მტკიცებით, გარდაიქმნება გაცვლით ღირებულებად, ვინაიდან თავდაპირველად მათ მოიხმარს მუშა, რომლის სამუშაო ძალაც მოგვიანებით ქმნის ღირებულებას კაპიტალისტისათვის. ამდენად, სოციალური კვლავწარმოების სამუშაო, მისი მტკიცებით, *არაპირდაპირ* ქმნის ღირებულებას.

რამდენადაც ფორტუნატი მიიჩნევს, რომ სოციალური კვლავწარმოების სამუშაო სასიცოცხლო მნიშვნელობისაა იმ პირობების კვლავწარმოებისათვის, რომელიც შესაძლებელს ხდის კაპიტალისტური ღირებულების შექმნას, არაფერია სადავო მარქსისტულ სკოლასთან. თუმცა, იგი აქ არ ჩერდება და სხვა რამესაც ამბობს. ფორტუნატი განმარტავს, რომ სამომხმარებლო ღირებულების მოხმარება არის ფაზა

9 Leopoldina Fortunati, *The Arcane of Reproduction: Housework, Prostitution, Labor and Capital*, 1981, trans. Hilary Creek and ed. Jim Fleming (Brooklyn, NY: Autonomedia, 1995), 9. ფორტუნატი აქტიურობდა იტალიაში მშრომელთა და ფემინისტურ ბრძოლებში 1970-იან წლებში და საბოლოოდ შეუერთდა Lotta Femminista-ს, სადაც ის დელა კოსტასთან და სხვებთან ერთად ჩართული იყო WfH კამპანიაში. ასევე იხ. Fortunati, “Learning to Struggle: My Story Between Workerism and Feminism,” *Viewpoint Magazine* (September 15, 2013), www.viewpointmag.com/2013/09/15/learning-to-struggle-my-story-between-workerism-andfeminism/ გონზალეზი საიდუმლოს (რომელიც 1981 წელს იტალიურად, ხოლო 1995 წელს ინგლისურად გამოქვეყნდა), უწოდებს „ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან მარქსისტულ კონტრიბუციას გენდერულ ჭრილში გაანალიზებული ექსპლუატაციის თეორიაში, რომელიც, ამავე დროს, ერთ-ერთი ყველაზე არასწორად გააზრებული ნაშრომიცაა“ (“Gendered Circuit”).

კაპიტალის ღირებულების შექმნის მთლიან პროცესში, ვინაიდან საბოლოო პროდუქტი, სამუშაო ძალა, საქონელია. მისი მტკიცებით, ეს გარდაქმნის შრომას კაპიტალისტურად „პროდუქტიულად“. ვინაიდან „პროდუქტიული“ მუშები, დიასახლისები და სექს-მუშაკები ქმნიან არა მხოლოდ სამომხმარებლო ღირებულებას, არამედ ღირებულებასაც და ნამატ ღირებულებასაც. მათ ეს, შესაძლოა, ირიბად გააკეთონ, თუმცა მათი სამუშაოს სოციალურ ფორმაზე ამ არაპირდაპირობას არავითარი ცხადი გავლენა არ აქვს.

თუმცა, მაინც გაურკვეველია, როგორ ხდება კონკრეტული სოციალური კვლავწარმოების სამუშაოს „არაპროდუქტიულიდან“ „პროდუქტიულად“ გარდაქმნა. აღნიშნულ აბსტრაქციაზე ფორტუნატის განხილვა იწყება მტკიცებით:

თუკი კვლავწარმოების სამუშაო... პროდუქტიულია, მაშინ, თქმაც არ უნდა, რომ მან უნდა შეიძინოს ორმაგი ბუნება [მაგალითად, აბსტრაქტული და სპეციფიკური], რომელსაც განსაზღვრავს ყველა სხვა სამუშაო, რომელიც ღირებულებას აწარმოებს. კვლავწარმოება არა მხოლოდ სპეციფიკური სამუშაოა, რომელიც ინდივიდუალურად სასურველი და კომპლექსურია, არამედ, ასევე გახლავთ აბსტრაქტული ადამიანური შრომა, სოციალურად სასურველი და მარტივი.¹⁰

შემდგომ კი, ორ მოსაზრებას გამოთქვამს: (i) სოციალური კვლავწარმოების სამუშაოს, ზოგადად, საზიარო ბუნება აქვს – ინდივიდუალურ დონეზე დიასახლისები და სექს-მუშაკები „არადიფერენცირებულად“ მუშაობენ; და (ii) ცალკე აღებული, ერთი დიასახლისის ან ერთი სექს-მუშაკის შრომა თანასწორია მეორისა.

რაც შეეხება პირველ განმარტებას, ეს ნამდვილად კონცეპტუალური აბსტრაქცია გახლავთ, როგორც ნებისმიერი განზოგადება. თუკი ვიტყვი, რომ ყველა ხეს აქვს ღერო, მე აბსტრაგირებას ვაკეთებ ინდივი-

10 Fortunati, Arcane, 105, მახვილი დამატებულია.

დუალური ხეების მეშვეობით. თუმცა, ეს აბსტრაქცია არაფერს ამტკიცებს ხის ან ღეროს ღირებულებასთან დაკავშირებით. საქონლის აბსტრაქცია კი ცოტა სხვა რამეა. ამ შემთხვევაში, კერძოს ზოგადთან მიმართება თანაფარდობის გაზომვის გარკვეულ პროცესს საჭიროებს. როგორც მარქსი აღნიშნავს, *კაპიტალის* პირველი ტომის პირველ თავში, თვითონ გაცვლა-გამოცვლა, რომ, დავუშვათ, 20 იარაღი ტილო = ერთ ქურთუკს, მოითხოვს, რომ თვისობრივად განსხვავებული ნივთები (ტილო და ქურთუკი), შესაძლოა, წარმოდგენილი იყოს თანაბომიერად. კაპიტალიზმის ღირებულებითი აბსტრაქცია იყენებს საბაზრო ურთიერთობებს, რათა კონკრეტული საქონელი გარდაქმნას ტოლფას ღირებულებების ოდენობად (რომელიც იზომება ფასში). და სწორედ ეს გახლავთ ფორტუნატის მეორე მოსაზრების პრობლემა. იგი იმგვარად ამტკიცებს სოციალური კვლავწარმოების სამუშაოს თანაფარდობას, რომ არსად ხსნის რომელი საზომით მიიღწევა თანასწორობა დიასახლისისა და სექს-მუშაკის განსხვავებულ შრომას შორის. რა არის თანაფარდობის სოციალურად დამკვიდრებული სტანდარტი? როგორ არის ეს სტანდარტი განსაზღვრული? კაპიტალისტური საქონლისათვის, ერთი შრომითი პროცესის და მისი საქონლის გათანაბრება ბაზრის მიერ სრულდება. რა მექანიზმი ასრულებს იმავე ფუნქციას მზარეულობისთვის, სექსუალური აქტის ან სახლის დალაგებისთვის? ამაზე არაფერია ნათქვამი.

მეზმადრის კონტრიბუცია *Radical Philosophy*-ში გვანვდის ავტონომისტურ მარქსისტულ ფემინიზმში ამ გადაუჭრელი თეორიული პრობლემების თანამედროვე მაგალითს. იგი ამტკიცებს, რომ ვინაიდან ექსპლოატაციის დონე იზრდება, როდესაც სოციალური კვლავწარმოების ხარჯები მცირდება, სოციალური კვლავწარმოების შრომა კაპიტალისტურად „პროდუქტიული“ შრომა უნდა იყოს. თუმცა, ის არ განმარტავს, ფაქტობრივად, როგორ და რატომ აწარმოებს ღირებულებას კაპიტალიზმისთვის სამუშაო ძალის ხარჯების შემცირება (რაც, შესაძლოა, ბევრი სხვადასხვა მიზეზის გამო მოხდეს, მთავრობის მიერ მცირე ბიზნესის სუბსიდებიდან დაწყებული, შტრაიკპრეხელობითა და გაფიცვების შეწყვეტის კანონმდებლობით დამთავრებული). სხვა სიტყ-

ვებით რომ ვთქვათ, როგორ აქცევს ის სოციალური კვლავწარმოების შრომას თანაზომადს და როგორ გარდაქმნის მას შრომად, რომლის ღირებულებაც, შესაძლოა, გააბსტრაქტულდეს? და რაც კიდევ უფრო მნიშვნელოვანია, როგორ ქმნის ის ახალ ღირებულებას (ნაცვლად არსებული ღირებულებათა ნაკადების უბრალოდ ხელახლა გადანა-ნილებებისა)?

მიუხედავად იმისა, რომ ფორტუნატი და ავტონომისტი მარქსისტი ფე-მინისტები უფრო ზოგადად იაზრებენ, რომ ცხოვრებასა და სამუშაო ძა-ლას შორის სხვაობა არსებობს, ამ განსხვავების მნიშვნელობა ღირე-ბულების წარმოების ანალიზის დროს იკარგება. ეს კი, კაპიტალიზმის, როგორც ტოტალური დომინაციის სისტემის, ავტონომისტურ კონცეფ-ციას გამოხატავს. ყველანაირი წარმოება ღირებულებათა წარმოებაა, ვინაიდან ეს უკანასკნელი კაპიტალიზმის მოქმედების ხერხია (modus operandi). და ამ გაგებით, როგორც კი ადამიანი გაიაზრებს, რომ სო-ციალური კვლავწარმოების შრომა სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია (და ამიტომაც „შინაგანია“) კაპიტალიზმისთვის, იგი აუცილებლად კა-პიტალისტურად „პროდუქტიულ“ შრომად იქცევა – და როგორც ისინი მიიჩნევენ, იგი სრულად არის დომინირებული და მოცული კაპიტალის იმპერატივების მიერ. აქედან გამომდინარეობს, რომ ნებისმიერი წარ-მოება ან ცხოველქმნა, რომელიც უპირისპირდება ან ეწინააღმდეგება კაპიტალიზმს, მხოლოდ და მხოლოდ კაპიტალიზმის სისტემის გარეთ შეიძლება მოხდეს (ამ აზრს შემდეგ ქვეთავშიც დავუბრუნდები).

მარქსისტული სკოლის მიხედვით, ვინაიდან ღირებულება საქონ-ლის წარმოებაში განისაზღვრება მიმოქცევისათვის და რამდენადაც სოციალური კვლავწარმოების შრომის პროდუქტები ფაქტობრივად მოიხმარება ცხოვრების შექმნისა და შენარჩუნებისთვის (და არა კაპი-ტალისთვის), ამ შრომას არ შეიძლება, რომ კაპიტალისტური ღირებუ-ლება მიენეროს. კაპიტალისტური გაგებით, ის „არაპროდუქტიულია“.¹¹ თუმცა, რა თქმა უნდა, არავინაა ვალდებული, რომ მარქსს ბოლომდე

11 ამით იმის თქმა არ გვსურს, რომ სოციალური კვლავწარმოების შრომა „არაპროდუქტი-ულია“ (იხ. შენიშვნა 8, ზემოთ).

გაჰყვეს, და შესაბამისად, ფორტუნატი და მარქსის სხვა კრიტიკოსები მიუთითებენ, რომ ღირებულება იქაც არსებობს, სადაც მარქსს ეგონა, რომ არ იყო.¹² თუმცა, ამ შემთხვევაში, ფორტუნატის აშკარად ჰგონია, რომ გადანყვეტისას, თუ რისგან შედგება აბსტრაქტული შრომა, იგი მარქსის ნააზრევს მისდევს (ისევე, როგორც დალა კოსტას და ჯეიმსს, რომლებიც განმარტავენ, „ჩვენ ზუსტად იმას ვგულისხმობთ, რომ საოჯახო საქმე როგორც სამუშაო, პროდუქტიულია მარქსისტული გაგებით, რაც ნიშნავს, რომ ის ქმნის ნამატ ღირებულებას“)¹³. თუკი ავტონომისტ ფემინისტებს სურთ დაგვარწმუნონ, რომ მარქსი ცდება იმასთან დაკავშირებით, თუ როგორ განისაზღვრება კაპიტალისტური ღირებულება, მაშინ მათ უფრო მწყობრი კრიტიკა უნდა ჩამოაყალიბონ, რომელიც ზუსტად გადმოსცემს მის თეორიას და მიუთითებს, კონკრეტულად სად ცდება ის. ნაცვლად ამისა, ფორტუნატი მარქსის ღირებულების თეორიას ანაცვლებს ალტერნატიული (მოხმარების მეშვეობით) ღირებულების გადაცემის თეორიით, მარქსის კატეგორიების არაზუსტად და გარკვეულწილად შემთხვევითი გამოყენებით.

ღირებულების უფრო დამაჯერებელი თეორიის არარსებობის პირობებში, ავტონომისტი მარქსისტი ფემინისტები ეყრდნობიან ლოგიკას „ან ყველაფერი, ან არაფერი“: ვინაიდან სოციალური კვლავწარმოების შრომას წვლილი შეაქვს დაგროვების კაპიტალისტურ პროცესებში იმდენად, რამდენადაც იგი აწარმოებს სამუშაო ძალას, რომელზეც კაპიტალისტები დამოკიდებულები არიან, მაშინ ის უნდა იყოს ღირებულებათა მწარმოებელი. ან, სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ: ვინაიდან კაპიტალისტური ღირებულება „პროდუქტიული“ შრომით იქმნება, მაშასადამე, ყოველი შრომა, რომელსაც წვლილი შეაქვს კაპიტალისტური ღირებულების რეალიზებაში, „პროდუქტიულია“. შრომა, რომელიც არ არის „პროდუქტიული“, არავითარ როლს არ ასრულებს კაპიტალისტური

12 მართლაც, ზოგიერთი აკრიტიკებს მარქსისტულ სკოლას ზედმეტად ორთოდოქსული მარქსიზმის ერთგულებისათვის. იხ. Alessandra Mezzadri, “On the Value of Social Reproduction: Informal Labour, the Majority World, and the Need for Inclusive Theory and Politics,” *Radical Philosophy* 2, no. 4 (Spring 2019), <https://www.radicalphilosophy.com/article/on-the-value-of-social-reproduction>; და Weeks, *Problem with Work*, 244, n. 12.

13 Dalla Costa and James, *Power of Women*, 16, n. 12.

ღირებულების შექმნაში, ვინაიდან, განსაზღვრებიდან გამომდინარე, მას ეს არ შეუძლია. ეს, მარტივად რომ ვთქვათ, ტავტოლოგიაა – ტავტოლოგია, რომელსაც ფესვი აქვს გადგმული „პროდუქტიული“ შრომისა და „ღირებულების“ ბუნდოვნად განმარტებულ მნიშვნელობებში.¹⁴

ინკორპორირება (subsumption) და შრომის სოციალური ფორმები

სოციალური კვლავწარმოების ფემინიზმის მარქსისტული სკოლა ხედავს, რომ მარქსი კაპიტალიზმის პოლიტიკურ-ეკონომიკურ კრიტიკას არ განავრცობს სოციალური კვლავწარმოების აუნაზღაურებელ შრომაზე, თუმცა მის თეორიას ღირებულების შესახებ ავტორიტეტულად მიიჩნევს. ამ შემთხვევაში, ითვლება, რომ ღირებულებათა შექმნა მოითხოვს ორივე ფორმის შრომას, კაპიტალისტურად „პროდუქტიულსაც“ და იმასაც, რომელიც ასეთი არ არის. ეს უკანასკნელი შეიცავს სოციალურად აუცილებელ აუნაზღაურებელ სოციალური კვლავწარმოების სამუშაოს და სხვადასხვა ფორმის ანაზღაურებად სამუშაოს – საჯარო სექტორის სოციალური კვლავწარმოების შრომას ისევე, როგორც სხვა ტიპის შრომას, რომელიც მარქსის თანახმად, არსებითი მნიშვნელობისაა, თუმცა არა პირდაპირი გაგებით „პროდუქტიული“ (მაგალითად, საბანკო ან ტრანსპორტირებასთან დაკავშირებული ცალკეული სამსახურები).¹⁵ ვერ უარვყოფთ, რომ კაპიტალი

14 ეს კონცეპტუალური გაუგებრობა მორღებდა და ვითარდება ციფრული მედიის სოციალური კვლავწარმოების ფემინისტურ ანალიზშიც. მაგ., იხ. Kylie Jarrett, "The Relevance of 'Women's Work': Social Reproduction and Immaterial Labor in Digital Media," *Television & New Media* 15, no. 1 (2014): 14–29.

15 ის გამოირიცხავს სოციალური კვლავწარმოების შრომას კერძო სექტორში (მზარეულები რესტორნებში და მასწავლებლები კერძო სკოლებში), რაც, პრინციპში, „პროდუქტიული“ შრომაა, ვინაიდან მისი ნაწარმი, სიცოცხლის შენარჩუნებასთან ერთად (რესტორნის საკვები, 166. ქალები და სამუშაო: ფემინიზმი, შრომა, სოციალური კვლავწარმოების განათლება), ასევე ინარჩუნება იმისთვის, რათა ბაზარზე გაიყიდოს (იხ. შენიშვნა 8 ზემოთ). მარქსი ამ არგუმენტს იყენებს მასწავლებლის პროფესიასთან დაკავშირებით: „სკოლის მასწავლებელი, რომელიც განათლებას აძლევს სხვებს, არ არის პროდუქტიული მუშა. თუმცა, მასწავლებელი, რომელიც ინსტიტუციაში სხვებთან ერთად ჩართულია როგორც ხელფასის მქონე მშრომელი, რათა თავისი შრომის მეშვეობით გაზარდოს ცოდნის გამყიდველი ინსტიტუციის მენარმის ფული, პროდუქტიული მუშაა“. იხ. Karl Marx and Frederick Engels, *Economic Works of Karl Marx, 1861–1864*, vol. 34, trans. Ben Fowkes (London: Lawrence & Wishart, 1994), 484.

გაბატონებულია აღნიშნულ „არაპროდუქტიულ“ სამუშაო პროცესებზე. თუმცა, იგი ბოლომდე არასოდეს დომინირებს რომელიმე ტიპის სამუშაო პროცესზე (თვით „პროდუქტიულ“ სამუშაოზეც კი).

შრომა წინააღმდეგობას უწევს კაპიტალის მიერ სრულ ინკორპორირებას სწორედ იმიტომ, რომ არ არსებობს შრომა სიცოცხლის გარეშე – ცოცხალი ადამიანის გარეშე, რომლის ცხოვრებისეულ საჭიროებებს შეუძლია და მუდმივად იცავს კიდევ საკუთარ ინტერესებს კაპიტალის წინააღმდეგ. როგორც ისტორიული, ისე სისტემური მიზეზების გამო, „არაპროდუქტიული“ სოციალური კვლავწარმოების სამუშაო მიდრეკილია იმისაკენ, რომ ნაკლებად იქნას სრულად ინკორპორირებული კაპიტალში, „პროდუქტიულ შრომასთან“ შედარებით. დასაწყისისათვის, როგორც ვოგელი, ფედერიჩი და სხვა ავტორები აღნიშნავენ, კაპიტალისტური წარმოება ვარაუდს გამოთქვამს, თუმცა პირდაპირ ვერ განჭვრეტს სოციალური კვლავწარმოების შრომის დიდ ნაწილს. ცხოველქმნის უმეტესი ნაწილი კაპიტალისტური ღირებულების წარმოების უშუალო იმპერატივის მიღმა დროსა და სივრცეში, და შესაბამისად, უფროსების ზედამხედველობის და მათი საწარმოო კვოტებისა და მადისციპლინირებელი პრაქტიკების მიღმა ხდება. ეს საუკეთესოდ აღწერს ამ და მომავალი თაობის მუშათა კვლავწარმოების აუნაზღაურებელ სამუშაოს. თუმცა, ვინაიდან ასეთი სამუშაო *აუცილებელია* ნამატი ღირებულების რეალიზებისათვის და მას გადაჭარბებით ასრულებენ ისინი, ვინც კაპიტალმა უკვე მოისროლა ნაგავსაყრელზე, იგი უბრალოდ კაპიტალისტური პროცესებისა და დისციპლინის მიღმა ვერ იქნება. იგი დამოკიდებულია ღირებულების წარმოების რიტმსა და სიჩქარეზე, მიუხედავად იმისა, რომ იგი პირდაპირ არ ქმნის ღირებულებას; ცხოვრების რესურსები შეზღუდულია ხელფასებით (და საკრედიტო ლიმიტებით); ჭამის, ძილის, დავალებების შესრულებაში შვილის დახმარების, თამაშის და ა.შ. დრო დადგენილია ანაზღაურებადი სამუშაო დღის მიერ; სამსახურში საქმის კარგად შესრულების წნეხი ხშირად გადამწყვეტია, ადამიანი მთელი ღამე გასართობად წავა, თუ ჯერ სავარჯიშო დარბაზში წავა და შემდეგ სახლში, დასაძინებლად.

თუმცა, სოციალური კვლავწარმოების აუნაზღაურებელი სამუშაო საკმარისად „გარეგანია“ კაპიტალისათვის საიმისოდ, რომ ძალზედ მოქნილი იყოს. ასეთი სამუშაოს შესრულებისას, ბევრ ადამიანს შეუძლია, გარკვეულ დონეზე, უგულებელყოს ან წინააღმდეგობა გაუწიოს ბაზარს, რომელიც მათი ცხოვრების დისციპლინირებას ახდენს.¹⁶ მათ თავად შეუძლიათ, გადანყვიტონ რამდენი დრო დაუთმონ სადილის მომზადებას ანდა დაესწრონ თუ არა სათემო შეხვედრას უსაფრთხო ინექციების სერვისთან დაკავშირებით, ნაცვლად მომდევნო დღეს სკოლაში წასაღები ლანჩის მომზადებისა. ანდა შეუძლიათ, რომ გვიანობამდე არ დაიძინონ და ამ ყველაფრის გაკეთება მოასწრონ. სამუშაოს შინაარსზე, ტემპსა და ვადებზე ამგვარი კონტროლი მკვეთრად ნაკლებად ხელმისაწვდომია სოციალურ კვლავწარმოებაში ანაზღაურებადი დასაქმებულებისთვის, რომლებიც კაპიტალისტური დაგროვების მადისციპლინირებელ ლოგიკას განსხვავებული ფორმებით ექვემდებარებიან. ხელფასის მქონე შინა მოსამსახურეები ზოგადად დაქირავებულები არიან არა მხოლოდ იმისთვის, რომ ოჯახში ყველაფერი გამართულად მუშაობდეს სოციალურად განპირობებული სტანდარტების მიხედვით, რომელიც ხელს უწყობს კაპიტალისათვის სამუშაო ძალის კვლავწარმოებას, არამედ მმართველი კლასის კვლავწარმოების ხელშესაწყობადაც. მათ გაცილებით ნაკლები ავტონომია აქვთ შინ მყოფ მშობლებთან შედარებით, ვინაიდან ისინი ანგარიშვალდებულები არიან დამსაქმებლის წინაშე, რომელსაც აქვს მოლოდინი, რომ ესა თუ ის საქმე გარკვეულ დროში შესრულდება. საჯარო სკოლის დარაკების, მასწავლებლების, პერსონალური დამხმარეების, ექთნების და ა.შ. სამუშაოს კი, როგორც წესი, მკაცრად რეგულირებული სტანდარტები და გრაფიკები აქვს ისევე, როგორც ადგილზე მყოფ მენეჯერებსა და ანგარიშვალდებულების სტრუქტურებს კაპიტალისტური სახელმწიფოს წინაშე, რომელიც მათ ასაქმებს.

16 მათ, ვისი სოციალური კვლავწარმოების სივრცეები და ანაზღაურებადი შრომა ერთმანეთს კვეთს (ადგილზე მცხოვრები მომვლელები ან მიგრანტი მუშები, რომლებიც, მაგალითად, დამსაქმებლის საკუთრებაში არსებულ საცხოვრებლებში ცხოვრობენ), შესამჩნევად ნაკლები მოქნილობა აქვთ ამ კუთხით.

თუმცა, ამგვარ სამუშაოებზე კაპიტალისტური დომინაცია, ხშირად, ნაკლებად პირდაპირია კერძო სექტორთან შედარებით და შესაბამისად, შესაძლოა, ნაკლებად ინტენსიური იყოს. მაგალითად, განვიხილოთ სწავლება ჩრ. ამერიკაში საჯარო სექტორში. მე-19 საუკუნეში, ხშირად, მუშათა კლასის მოთხოვნების საპასუხოდ და სახელმწიფოს მხარდაჭერით დაარსებული დაბალი ასაკის ბავშვთა სკოლები კაპიტალის ჩართულობის გარეშე ჩნდებოდა. მიუხედავად იმისა, რომ მასწავლებლები პასუხისმგებელი იყვნენ მრევლის, მუნიციპალიტეტის ან ხელფასის გადამხდელი სხვა ხელისუფალის წინაშე, ისინი ზოგადად არ წარმოადგენდნენ კაპიტალისტური მართვის სტანდარტების და პროდუქტიულობის გაზრდის ტექნიკების სუბიექტებს. როგორც კი გაიზარდა განათლებული მუშახელის საჭიროება, სახელმწიფომ სკოლაში დასწრება სავალდებულო გახადა და ცდილობდა, რომ ეკონომიკის შრომითი მოთხოვნები სასწავლო გეგმის, შეფასებათა სისტემის, მასწავლებელთა გადამზადების და დისციპლინური პრაქტიკების გადაკეთებით დაეკმაყოფილებინა. ეს ზომები მიმართული იყო მასწავლებელთა ავტონომიურობის შემცირებისაკენ. თუმცა, მაინც რჩებოდა (და ახლაც არსებობს) გარკვეული ზღვარი, ისეთი მასშტაბით, რომ შესაძლებელი ყოფილიყო მასწავლებლების იძულება, გაეუმჯობესებინათ თავიანთი „შედეგები“ (რასაც არ უნდა ნიშნავდეს ეს მოცემულ კონტექსტში).¹⁷ ვინაიდან საჯარო განათლება კაპიტალისტური ღირებულების წარმოების სივრცისა და დროის „გარეთ“ არსებობს, მასწავლებლის საქმიანობაზე კაპიტალის დომინირება ყოველთვის გაშუალებულია სხვა სოციალური სამსახურების და – რაზეც სულ ცოტა ხანში ვისაუბრებ – ქვემოდან წამოსული წნეხის მეშვეობით.

უფრო ზოგადად, საჯარო სექტორში დასაქმებულები, რომლებიც ასწავლიან, კვებავენ, ზრუნავენ ან რაიმე სხვა ფორმით დახმარებას უწევენ ადამიანის ცხოვრების კვლავწარმოებას, ექვემდებარებიან – მეტნაკლები დოზით – დასაქმების ადგილზე ზედამხედველობას, წნეხს,

17 იხ. D.E. Mulcahy, D.G. Mulcahy and Roger Saul, eds., *Education in North America* (London: Bloomsbury, 2014).

რომ იმუშაონ უფრო ეფექტიანად, სამუშაოს შესრულების შეფასებას და სხვა მომწესრიგებელ ზომებს, რომლებიც კარგად არის ცნობილი მათთვის, ვინც ქარხნებში ან სწრაფი კვების ობიექტებში არიან დასაქმებულები. ისინი ხშირად ანგარიშს აბარებენ მმართველ საბჭოებს, რომლებიც დაკომპლექტებულია მმართველი კლასის წარმომადგენლების მიერ ანდა იმართებიან კაპიტალისტური სახელმწიფოს მიერ მონოდებული რესურსებისა და პრიორიტეტებისკენ გადახდილი ბრძანებებით, ბიუროკრატიული ქსელების მეშვეობით. გარდა ამისა, უფრო და უფრო ინერგება ციფრული ტექნოლოგიები აღნიშნულ დასაქმების ადგილებზე, როგორც სამუშაო პროცესის დასაჩქარებლად, ისე თანამშრომელთა „პროდუქტიულობაზე“ საზედამხებდევლოდ.¹⁸ ანაზღაურებადი საჯარო სექტორის სოციალური კვლავწარმოების ყველა ეს ელემენტი დასაქმებულს აქცევს კაპიტალისტური დაგროვების ლოგიკის ფარგლებში და მუდმივად გადასწონის ცხოველქმნისა თუ ადამიანური საჭიროებების დაკმაყოფილების ლოგიკას.

თუმცა, ინკორპორირების ხარისხი მკვეთრად მერყეობს *გუსტად იმის გამო, რომ ასეთი სამუშაო კაპიტალისტურად „არაპროდუქტიულია“*. განსაკუთრებით იმის გამო, რომ პროდუქტი სხვა ადამიანის სიცოცხლეა, სოციალური კვლავწარმოების სამუშაო მიდრეკილია სოციალურად ინტერაქტიული ბუნებისაკენ. მის „პროდუქტს“ შეუძლია, რომ პასუხი დაუბრუნოს და ასეც იქცევა, მოიქცეს ისე, რომ ხელი შეუწყოს ან ხელი შეუშალოს დასაქმებულის (და დასაქმებულის ზედამხებდველის) მიზნებს. სტუდენტი, რომელსაც არ უჭამია ან არ სძინებია საკმარისი, ისე კარგად ვერ ისწავლის, როგორც ამას გააკეთებს ის, ვინც კარგადაც ჭამა და გამოძინებაც მოახერხა – მიუხედავად წნეხისა, რომელსაც მასწავლებელი მიმართავს უკეთესი ქულების დასაწერად. პაციენტი, რომელსაც გვგმური ოპერაციის დროს ინფექცია განუვითარდება და საავადმყოფოში ერთი დღის მაგივრად, ერთი კვირა მოუწევს ყოფნა, უფრო მეტი მომსახურე

18 ამ საკითხის პოზიტიური შემოტრუნების მაგალითისათვის, სადაც ტექნოლოგია მოხსენიებულია როგორც ეფექტიანობისა და ჩართულობის გამაუმჯობესებელი იხ. “Technology and the Workforce of the Future: The Future of Work in Healthcare,” Deloitte.com, www2.deloitte.com/us/en/pages/life-sciencesand-health-care/articles/healthcare-workforce-technology.html. უფრო კრიტიკული ხედვისთვის იხ. Eileen Boris and Rhacel Salazar Perrenas, eds., *Intimate Labors: Cultures, Technologies and the Politics of Care* (Stanford, CA: Stanford University Press, 2010).

პერსონალის უფრო მეტ ყურადღებას და მეტ ადმინისტრაციულ რესურსს მოითხოვს, ვიდრე ეს რიგით ჯანმრთელ ადამიანს სჭირდება.

ამგვარი სცენარები ილუსტრირებას ახდენენ იმ ამრისა, რომ სიცოცხლის წარმოება რეგულარულად მოითხოვს ცხოვრების კაპიტალთან ინკორპორირებისათვის წინააღმდეგობის განწევას. ხოლო, როდესაც მუშაობაში ჩაბმული დასაქმებულები „არაპროდუქტიულები“ არიან (და არ არიან დაქირავებულები კერძო, მოგებაზე ორიენტირებული კომპანიების მიერ), მათ უფრო მეტად შესწევთ ძალა და ზოგჯერ სხვა არჩევანი არც აქვთ, გარდა იმისა, რომ გადალახონ კაპიტალისტური იმპერატივები. ავტონომიის ხარისხიდან გამომდინარე, რომლითაც ისინი სარგებლობენ, მათ ისიც კი შეუძლიათ, რომ კაპიტალზე მეტად პრიორიტეტი ცხოვრებისეულ საჭიროებებს მიანიჭონ. მაგალითად, მასწავლებლები ხშირად გაერთობიან თავიანთ სტუდენტებთან ერთად და იზრუნებენ მათზე, არა იმიტომ, რომ სტუდენტებმა ტესტებში უკეთესი ქულები მიიღონ, არამედ იმიტომ, რომ დააკმაყოფილონ ყურადღების, გართობისა და სიყვარულის საჭიროებები, რომლებიც ბავშვებს აქვთ. პირად დამხმარედ დასაქმებულმა, რომელსაც ფულს უხდიან, რათა მოხუცებს ჩაცმაში დაეხმაროს, შესაძლოა, მეტი დრო დახარჯოს და თავის კლიენტს დაეხმაროს მაკიაჟის გაკეთებაში ან ოთახის დალაგებაში, იმავე მიზეზის გამო. რა თქმა უნდა, ამ დასაქმებულებმა, შესაძლოა, ამტობინონ, რომ იგნორირება გაუკეთონ აღნიშნულ საჭიროებებს ანდა არასათანადოდ იყვნენ მომზადებულნი მათ დასაკმაყოფილებლად. მაგრამ, აქ, მთავარი არსი ის არის, რომ მაშინ, როდესაც არსებობს გარკვეული ზემოდან წამოსული წნეხები, რათა ააჩქარონ ან ითაღლითონ ცხოველქმნის პროცესებში, საჯარო სექტორის სოციალურ კვლავწარმოებაში დასაქმებულები ამ წნეხის საპირისპიროდ რომ მოიქცნენ, ქვემოდან გრძნობენ: ისინი პირისპირ ეჩხებიან და განიხილავენ იმ ადამიანთა საჭიროებებს, რომელთაც ეხმარებიან კვლავწარმოებაში, რაც მათი ყოველდღიური სამუშაოს ნაწილია. და, ამ პროცესში, მათ შეუძლიათ, დაამყარონ კავშირები სხვებთან, რაც პირდაპირ ეწინააღმდეგება კაპიტალიზმისთვის დამახასიათებელ გაუცხოების ტენდენციებს, ემოციურად და ინტელექტუ-

აღურად იხარჯებიან თავიანთ სამუშაოსა და თავიანთი შრომის „პროდუქტში“ – მიუხედავად იმისა, რომ ჩაფლულნი არიან კაპიტალისტურ ურთიერთობებში, მენეჯმენტისა და/თუ ტექნოლოგიების მომწესრიგებელი წნეხების სანინაალმდეგოდ.¹⁹

კიდევ ერთხელ რომ გავიმეოროთ, ვინაიდან ასეთი დასაქმებულები ქმნიან სიცოცხლეს და არა ღირებულებას (მიუხედავად ანაზღაურებადი სამუშაოს მომწესრიგებელი რეჟიმისა), შეუძლებელია, რომ კაპიტალისტურად გავზომოთ მათი ნამუშევარი. Google-ისა და Amazon-ისაგან განსხვავებით, რომლებიც დამოკიდებულები არიან საბაზრო გაყიდვებზე, რათა განსაზღვრონ თავიანთი სამუშაო ძალის პროდუქტიულობა (და, შესაბამისად, პროდუქტიულობის სტანდარტი, რომელიც უნდა დაინერგოს), სკოლის საბჭოების ნდობით აღჭურვილ პირებს არ გააჩნიათ არავითარი სანდო, ობიექტური საზომი იმის გადასაწყვეტად, თუ რა მოცულობის ცოდნა აითვისა ბავშვმა. მათ შეუძლიათ ისწრაფოდნენ შემდეგისაკენ (და ასეც იქცვიან) – შეადარონ სტანდარტიზებული ტესტების ქულები და სკოლიდან გარიცხვის მაჩვენებლები. და ბაზრის ამ „წარმომადგენლებს“ იყენებენ მასწავლებელთა დისციპლინირებისათვის. ანალოგიურად, საავადმყოფოს მენეჯმენტს შეუძლია, გამოიყენოს ქრონომეტრაჟები, რათა დაარეგულიროს სანიტრების მიერ პაციენტთა დაბანვის, ან კაფეტერიის თანამშრომლების მიერ საკვების მიწოდების პროცესი. ასეთი პრაქტიკები ხელს უწყობს დასაქმებულების კაპიტალისტურ იმპერატივებში ინკორპორირებას – თუმცა, არა სიხისტისა და სიზუსტის იმ დოზით, როგორც ეს „პროდუქტიულ“ სექტორშია, ვინაიდან პროდუქტის ცხოვრებას არ გააჩნია კაპიტალისტური ღირებულება.²⁰

შრომის ფორმების ეს, მართლაც რომ სქემატური ტაქსონომია, არ გახლავთ საბოლოო სიტყვა ინკორპორირებასა და შრომის სოცი-

19 ურსულა ჰიუესი გამოხატავს ამ პოზიციას კაპიტალისტურად „პროდუქტიულ“ შრომაზე შემოქმედებით ინდუსტრიებშიც. იხ. მისი *Labor in the Global Digital Economy: The Cyberariat Comes of Age* (New York: Monthly Review Press, 2014).

20 იმის საუკეთესოდ საჩვენებლად, თუ როგორ იქნა ასეთი პროცესების უმაღლესი განათლების სექტორში გამოყენება იხ. Eric Newstadt, *The Value of Quality: Capital, Class, and Quality Assessment in the Re-making of Higher Education in the United States, the United Kingdom, and Ontario*, PhD Dissertation, York University, Toronto (December 23, 2013)

ალურ ფორმებთან დაკავშირებით. სოციალური კვლავწარმოების ფემინიზმის პერსპექტივიდან, ამ საკითხზე კვლევა ნამდვილად იშვიათია. აქ, ჩემი მიზანი უბრალოდ იმის ჩვენებაა, თუ რატომ მიიჩნევა დაჟინებით მარქსისტული სკოლა, რომ კაპიტალისტური ინკორპორირება არ არის ტოტალური პროცესი და როგორ შეიძლება ამ პერსპექტივის გაგება, სოციალური კვლავწარმოების „არაპროდუქტიულ“ შრომასა და კაპიტალისტური ურთიერთობების ფარგლებში „პროდუქტიულ“ შრომას შორის დიფერენციაციასთან კავშირში. სამუშაოში შესაძლოა არსებობდეს ტოტალურობის ტენდენცია, თუმცა კონკრეტული ტიპის შრომა ვერასდროს იქნება ბოლომდე იდენტური მისი აბსტრაქტული ფორმისა, და მათ შორის განსხვავება ზოგადად უფრო გაიზრდება, როდესაც ღირებულების იმპერატივების პირდაპირი დაწესება შეუძლებელი იქნება.²¹ მხოლოდ და მხოლოდ ღირებულების შექმნის პროცესში „პროდუქტიული“ და „არაპროდუქტიული“ შრომის – და მათ შორის წინააღმდეგობების – თანაარსებობაზე ხაზგასმით არის შესაძლებელი, რომ გავიაზროთ როგორ შეუძლია ყველა დასაქმებულს (იმის მიუხედავად, სამუშაო ძალის კვლავწარმოებას ახდენენ თუ კაპიტალისტურ საქონელს ქმნიან), რომ წინააღმდეგობა გაუწიოს კაპიტალიზმის მიერ ცხოვრების უმონყალო დეგრადაციას, მიუხედავად ყოველდღიურად კაპიტალიზმის დაქვემდებარებაში ყოფნისა.

და სწორედ ამიტომ აქვს პოლიტიკურად მნიშვნელობა თეორიასთან დაკავშირებული პრობლემის გადაჭრას. აქ აღწერილმა თეორიულმა უთანხმოებებმა ავტონომისტი მარქსისტი ფემინისტები იქამდე მიიყვანა, რომ წინააღმდეგობის შესაძლებლობების კონცეპტუალიზება მოეხდინათ, როგორც კაპიტალისტური ურთიერთობების მიღმა ან გარეთ არსებული, კაპიტალიზმის ალტერნატიული სივრცეების შექმნა. ნაცვლად ამისა, მარქსისტული სკოლა აკვირდება ბრძოლებს სისტემის შიგნიდან გასატეხად. სხვა დანარჩენთან ერთად, ეს მოითხოვს განახლებული სოციალური კვლავწარმოების ფემინიზმის პერსპექტივის ჩავჯვრის საწინააღმდეგო პოლიტიკის მოხაზვასა და განვითარების გაგრძელებას, სხვადასხვა საზოგადოებასა და დასაქმების

21 See McNally, “Dual Form.”

ადგილებთან დაკავშირებულ მოძრაობებს შორის სოლიდარობების გასაერთიანებლად და გასაძლიერებლად. თეორიულ და პოლიტიკურ განსხვავებებს შორის კავშირების ძიებასთან ერთად, შემდეგი ქვეთავი გვთავაზობს, რომ ავტონომისტი მარქსისტი ფემინისტების სტრატეგიული ფოკუსი კაპიტალიზმის ალტერნატივების აშენებაზე კარგავს მდიდარ პოლიტიკურ ნიადაგს. იგი ვერ ახერხებს, რომ სათანადო ყურადღება გაამახვილოს მასობრივი მოძრაობების შენების პოტენციალზე პროდუქტიულ და კვლავწარმოების სექტორებს შორის, ცხოველქმნის ახალი გზების შესაქმნელად, კაპიტალთან საკუთარ ტერიტორიაზე დაპირისპირების პარალელურად.

თეორიიდან პოლიტიკამდე: სოციალური კვლავწარმოების ფემინისტური სტრატეგიები

აქ განხილული ორივე მიდგომა გულისხმობს, რომ ვინაიდან სამუშაო ძალის კვლავწარმოება, ამავე დროს, ცხოვრების კვლავწარმოებაცაა, ყოველთვის შესაძლებელია და ზოგჯერ სასიცოცხლო ძალებისთვის აუცილებელიც კი, რომ კაპიტალის ძალებისადმი წინააღმდეგ იყვნენ განწყობილები. როგორც ფედერიცი წერს:

„სამუშაო ძალის“ კვლავწარმოებაზე ხაზგასმა ცხადყოფს კვლავწარმოების სამუშაოს ორმაგ ბუნებას და მისთვის დამახასიათებელ შინაგან წინააღმდეგობას, და ამდენად, აღნიშნული სამუშაოს არასტაბილურ, პოტენციურად საზიანო ხასიათს. რამდენადაც სამუშაო ძალა შეიძლება მხოლოდ ცოცხალ ინდივიდებში არსებობდეს, მისი კვლავწარმოება ერთდროულად უნდა ახდენდეს სასურველი ადამიანური თვისებებისა და შესაძლებლობების წარმოებასა და ვალორიზაციას და გარედან შემოტანილი დასაქმების ბაზრის სტანდარტების დანერგვას.²²

22 Federici, Revolution, 99.

ეს „სასურველი ადამიანური თვისებები და შესაძლებლობები“ „პრაქტიკული ადამიანური საქმიანობის“ მნიშვნელოვანი ნაწილია, რომლის მეშვეობითაც შესაძლებელია ჩამოყალიბდეს ახალი საზოგადოებები – საზოგადოებები, რომლებიც მოგებაზე წინ ადამიანთა საჭიროებებს დააყენებს. ავტონომისტური მარქსისტული ფემინიზმი და მარქსისტული სკოლა იმაზეც თანხმდებიან, რომ სოციალური კვლავწარმოების გაფიცვა გადამწყვეტ როლს თამაშობს კაპიტალისათვის წინააღმდეგობის განწევისა და ახალი საზოგადოებების ჩამოყალიბებაში. ის, რითაც ისინი განსხვავდებიან, არის სოციალური კვლავწარმოების გაფიცვის კონცეფცია – რა არის ზუსტად საჭირო სასიცოცხლო ძალების მობილიზებისათვის კაპიტალის ძალაუფლების შესაკავებლად, რომელიც „დასაქმების ბაზრის სტანდარტებს“ წერგავს.

ფედერიჩი სათავეში ედგა ახალი პოლიტიკური ხედვის განვითარებას, რომელიც ემყარებოდა უარის თქმის თეორიასა და პოლიტიკას, რომელიც ინფორმაციული თვალსაზრისით საფუძვლად ედო WfH კამპანიას. 2008 წელს გამოქვეყნებულ სტატიაში იგი გამოდის „კვლავწარმოებისათვის კოლექტიური ბრძოლის განახლების“ მონოდებით, რომლის მეშვეობითაც მშრომელები დაამყარებენ კონტროლს „ჩვენი კვლავწარმოების მატერიალურ პირობებზე და შექმნიან თანამშრომლობის ახალ ფორმებს აღნიშნულ საქმიანობაში, კაპიტალისა და ბაზრის *ლოგიკის სამღვრებს მიღმა*“.²³ იგი მხარს უჭერს კოლექტიური სივრცეების გამოყოფას, რომლებზეც კაპიტალს ხელი არ მიუწვდება და სადაც ადამიანები თავიანთი თავების და თავიანთი საზოგადოებების სოციალურ კვლავწარმოებას შეძლებენ. როგორც კი კაპიტალიზმს თავს დააღწევენ, მისი მტკიცებით, შესაძლებელი იქნება ახალი, კოლექტიური ცხოვრებისა და წარმოების გზების შექმნა.

ფედერიჩის მხედველობაში აქვს კომუნალური სამზარეულოები, ფერმები და მინათსარგებლობა (ლათინურ ამერიკაში არსებული ინიციატივების მაგალითებზე), ისევე, როგორც ალტერნატიული საბაზრო ვაჭრობის სისტემები ჯანდაცვის, ბავშვთა დაცვისა და სხვა სოციალუ-

23 იქვე, 111, მახვილი დამატებული აქვს.

რი სერვისების სფეროებში. ეს გახლავთ „კოოპერატიული ფორმის კვლავწარმოება, [რომელიც ადამიანებს შესაძლებლობას აძლევს] თავი ირჩინონ, მიუხედავად მათი განსაკუთრებულად შეზღუდული წვდომისა მონეტარულ შემოსავალზე“.²⁴ იგი სიფრთხილით ეკიდება, რომ უბრალოდ ნებისმიერ კოოპერატიულ წამოწყებას არ გამოუცხადოს თანადგომა. ამისათვის, 2014 წელს ჯორჯ კაფენტისთან ერთად დაწერილ სტატიაში იგი შეიმუშავებს და აღწერს *რევოლუციური* საჯარო სიკეთის ცნებას. საჯარო სიკეთის რევოლუციური ცნება არამხოლოდ კაპიტალიზმის ლოგიკას უარყოფს, არამედ ასევე ფუნქციონირებს „ჩვენი სოციალური ურთიერთობების გარდასაქმნელად და ქმნის კაპიტალიზმის ალტერნატივას.“ დასასრულ, ავტორები გამოყოფენ 6 პოლიტიკურ და ლოჯისტიკურ პრინციპს, რომელიც საფუძვლად უდევს „კაპიტალიზმის წინააღმდეგ და მის მიღმა არსებულ საჯარო სიკეთეს“, რომელიც აფუძნებს პოსტკაპიტალისტური ურთიერთობების წყებას.²⁵

კათი უიკსიც კაპიტალის საზღვრების გარღვევის მსგავს ვერსიას ავითარებს, თუმცა ამის მისაღწევად, გარკვეულწილად, განსხვავებულ გზებს გვთავაზობს. უიკსი ეთანხმება მარქსის ჟან ბოდრიარისეულ კრიტიკას იმასთან დაკავშირებით, რომ ადამიანები ფუნდამენტურად მწარმოებელი არსებები არიან. იგი აღნიშნავს, რომ როგორც „აბსტრაქტული შრომის პრაქტიკული და იდეოლოგიური პოზიცია ... [ეს მტკიცებაც] წარმოადგენს მითს, რომელიც გაშინანგებული აქვს მომუშავე საზოგადოებას, რომელიც, საბოლოო ჯამში, აძლიერებს მას“, ანდა კაპიტალიზმს. რამდენადაც მარქსისტული და სოციალისტ-ფემინისტური პოლიტიკა ამ მსგავსი წინაპირობით იწყება, ისინი მსგავს „პროდუქტივისტულ ტენდენციებს“ ამჟღავნებენ. აუნაზღაურებელი შრომისა და ზრუნვის ხელახალი შეფასებისას, სოციალისტ-ფემინისტ-

24 Matthew Carlin and Silvia Federici, “The Exploitation of Women, Social Reproduction, and the Struggle Against Global Capital,” Theory & Event (January 2014), https://www.researchgate.net/publication/303289331_The_Exploitation_of_Women_Social_Reproduction_and_the_Struggle_against_Global_Capital: 2.

25 George Caffentzis and Silvia Federici, “Commons Against and Beyond Capitalism,” Community Development Journal 49, no. 51 (January 2014): 92–105, 100.

ტები „იმეორებენ მუშაობის მორალურ სიკეთეებთან დაკავშირებულ იმავე იდეებს,“ რასაც კაპიტალიზმი ეყრდნობა. კაპიტალისადმი წინააღმდეგობა, აღნიშნავს უიკსი, მოითხოვს, რომ მოძრაობებმა უარი თქვან მუშაობაზე – რომ მათ კოლექტიურად თქვან უარი ცხოვრებაზე მუშაობის გაბატონებაზე და ნაცვლად ამისა, განავითარონ „სოციალური შრომის შემოქმედებითი ძალების“ შესაძლებლობები.²⁶

უიკსს ასეთი პოლიტიკის მაგალითად მოჰყავს უნივერსალური საბაზო შემოსავლის კამპანია. ღირსეული, უპირობოდ გარანტირებული შემოსავალი, მისი მოსაზრებით, შესაძლებლობას აძლევს ადამიანებს, რომ უარი თქვან ანაზღაურებად სამუშაოზე, ხოლო დამსაქმებლებს აიძულებს, რომ გაზარდონ ხელფასები და „შექმნან პირობები სიამოვნებისა და შემოქმედებითობისათვის წარმოების ეკონომიკური სფეროს მიღმა“, მათ შორის, „სოციალურობის, ზრუნვისა და ინტიმურობისათვის ურთიერთობების ხელახლა გამოგონებისა და აღმოჩენისათვის“.²⁷ ასეთი პრეფიგურატიული ურთიერთობები, თავისი არსით, წარმოადგენს არა საბოლოო მიზანს, არამედ საშუალებას იმის გასააზრებლად, თუ როგორ არის გაბატონებული მუშაობა კაპიტალისტურ საზოგადებაში და როგორ არის მუშაობა ორგანიზებული შრომის გენდერული დანაწილებისა და ოჯახების ნატურალიზაციის მეშვეობით. უნივერსალური საბაზო შემოსავლის მოთხოვნა, WfH კამპანიის მსგავსად, გარდა თავის მხრივ, მოთხოვნისა, ჩაფიქრებულია როგორც გარკვეული „პერსპექტივა და პროვოკაცია“.²⁸

26 Weeks, *Problem with Work*, 90, 25, 158. ადამიანისა და საზოგადოების ცხოვრების „პროდუქტივისტულ“ კონცეფციასთან დაკავშირებულ საკითხს უიკსი პირველ თავში ავითარებს.

27 იქვე., 103, მახვილი დამატებულია, 168. მიუხედავად იმისა, რომ უიკსი მხარს უჭერს „საკმარისი ოდენობის, უპირობო და განრგძობითი“ (138) უნივერსალური საბაზო შემოსავლის მოთხოვნას, ეს არ ანაცვლებს არსებულ სოციალურ სერვისებს. ჯონ კლარკი ამტკიცებს, რომ არცერთი დღევანდელი მთავრობა არ გაატარებს ასეთ პოლიტიკას და მემარცხენეების მიერ უნივერსალური საყოველთაო შემოსავლის მოწონება ნიშნავს ნეოლიბერალური დღის წესრიგისათვის ლეგიტიმაციის მინიჭებას, რომელიც უნივერსალურ საბაზო შემოსავალს გამოიყენებს სოციალურ სერვისებში ჩადებული ფულის უკან დასაბრუნებლად და სახელმწიფო ვალდებულებების ინდივიდებზე გადასახტანად. იხ. John Clarke, *Basic Income in the Neo-liberal Age* (Toronto: Socialist Project, 2017).

28 Weeks, *Problem with Work*, 149.

გემოთ მოყვანილ მიმოხილვაში ორი მნიშვნელოვანი ანალიტიკური მიმართულების მნიშვნელოვანი ნაწილი გამოტოვებულია. თუმცა, ვიმედოვნებ, რომ იგი იძლევა კონტექსტის გაგების შესაძლებლობას, კავშირების დასაანახად მათ პოლიტიკურ შეთავაზებებსა და იმ თეორიებს შორის, რომლებსაც ისინი ეყრდნობიან. ფედერიჩი და უიკსიც მხარს უჭერენ კაპიტალიზმის ალტერნატივის შექმნას როგორც რევოლუციურ გზას და მას აღიქვამენ როგორც გადამწყვეტი მნიშვნელობის სივრცეებს, სადაც ადამიანებს შეუძლიათ პრეფიგურატიული ურთიერთობების დამყარება, რომელიც კაპიტალზე წინ ადამიანთა ცხოვრებისეულ საჭიროებებს აყენებს. ალტერნატიული ღირებულებების მქონე საზოგადოებებისა და ინიციატივების გააზრებული განვითარებით, ადამიანები აცნობიერებენ საკუთარი თავის, როგორც სამყაროს შემქმნელების აგენტობას და ავითარებენ ერთმანეთთან და მათ მიერ ნაწარმოებ საგნებთან არაგაუცხოებულ ურთიერთობების გზებს. ასეთი ალტერნატივები უნდა შეიქმნას კაპიტალის მიღმა ან მის წინააღმდეგ, ვინაიდან კაპიტალიზმი ტოტალური სისტემაა, რომელიც სპობს ყოველგვარ განსხვავებას კაპიტალისტურად „პროდუქტიულ“ და „არაპროდუქტიულ“ შრომას შორის. იმისათვის, რათა პროდუქციის მოხმარების ღირებულება გახდეს დომინანტი – ანუ წარმოება სიცოცხლეს ემსახურებოდეს და არა კაპიტალს – დასაქმებულები უნდა გაექცნენ კაპიტალისტურ ურთიერთობებს და თავიანთი შრომის ორგანიზება მოახდინონ კოოპერაციის რევოლუციური პრინციპების მიხედვით.

ასეთია გაფიცვის თუ მუშაობაზე უარის თქმის არსი, ავტონომისტ მარქსისტ-ფემინისტთა მიხედვით. იგი გულისხმობს კაპიტალისტურ სისტემაზე უარის თქმას და ახალი, უკლასო ეკონომიკური სისტემის განვითარებას. იგი გვთავაზობს სცენარს, სადაც კაპიტალისადმი წინააღმდეგობა თანდათანობით და კუმულატიურად ხდება, სადაც უფრო და უფრო მეტ ადამიანს უჩნდება ცხოვრებასა თუ საქმიანობაში კაპიტალისადმი წინააღმდეგობის განევის სურვილი. კაპიტალიზმის საპირისპირო ძალა აღმოცენდება, ვინაიდან რევოლუციური საჭარო სიკვითის მხარდამჭერები უფრო და უფრო მეტ კონტროლს ამყარებენ თავიანთი სოციალური კვლავწარმოების პირობებზე და ახალისებენ

არსებობის ალტერნატიულ გზებს, რომლებიც ეწინააღმდეგება „მუშაობის საზოგადოებას“. სწორედ აქ, კაპიტალიზმის „მიღმა“ არსებულ საზოგადოებებსა და ინიციატივებში ახერხებენ წევრები „სოციალური შრომის შემოქმედებითი ძალაუფლების“ პოვნასა და განვითარებას.

სოციალური კვლავწარმოების გაფიცვა მარქსისტული სკოლისთვისაც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია. „მანიფესტში“, რომელიც ბოლო დროს ქალთა საერთაშორისო დღისადმი მიძღვნილი მრავალი გაფიცვისთვის საფუძვლად დადებული პოლიტიკური პერსპექტივის ასახსნელად და გასავითარებლად დაიწერა, ჩინზია არუცა, ტითი ბჰატაჩარია და ნენსი ფრეიზერი გვთავაზობენ არგუმენტაციას, რომელიც ეხმიანება ავტონომისტ მარქსისტ-ფემინისტთა პოზიციას: „საოჯახო საქმეზე, სექსზე, ღიმილსა და სხვა ტიპის გენდერიზებულ უჩინარ შრომაზე უარის თქმით, [გაფიცულ ქალებს] სააშკარაოზე გამოაქვთ შეუცვლელი როლი, რომელსაც კაპიტალისტურ საზოგადოებაში სოციალური კვლავწარმოების ქმედებები ასრულებს“. გაფიცვა აფართოებს ჩვენს წარმოდგენას იმასთან დაკავშირებით, თუ ვინ ინარჩუნებს კაპიტალიზმს – აქედან გამომდინარე, ვის მოიცავს „მუშათა კლასი“ – და ამავე დროს, მას „სააშკარაოზე გამოაქვს „სამუშაო ადგილისა“ და „სოციალური ცხოვრების“ განუყოფლობა“. უიკსისა და ფედერიჩის მსგავსად, არუცა, ბჰატაჩარია და ფრეიზერიც ამტკიცებენ, რომ სოციალური კვლავწარმოების გაფიცვა შემოქმედებითობის სივრცეა; სივრცე, სადაც „შეუძლებლის“ მოთხოვნა შესაძლებელია და უნდა მოითხოვებოდეს კიდევ.²⁹

ამგვარად, ორივე პოლიტიკური პერსპექტივისათვის სოციალური კვლავწარმოების გაფიცვა მძლავრი იარაღია კაპიტალიზმის წინააღმდეგ ბრძოლაში. თუმცა მარქსისტული სკოლა ავტონომისტ მარქსისტ-ფემინისტებს შორდება განმარტების გაკეთებისას, თუ რისგან შედგება გაფიცვა და რაც კიდევ უფრო მნიშვნელოვანია, კონცეპტუალიზაციისას, თუ როგორ ხდება გაფიცვა საფრთხე კაპიტალისათვის. ნიგნის, *ფემინიზმი 99%-ისთვის: მანიფესტის*, ავტორებისთვის გაფიცვა

29 Arruzza et al., *Feminism*, Thesis 1.

არ არის კაპიტალისტურ ურთიერთობებზე უარის თქმის ერთადერთი ან მთავარი საშუალება. რა თქმა უნდა, ბევრი ანტიკაპიტალისტური ბანაკი, პროფესია თუ კომუნალური სამზარეულო, რომელთაც ფედერირი ახსენებს, წარმოადგენენ სოციალური კვლავწარმოების გაფიცვის მაგალითებს, რომელსაც ამ პერსპექტივის თანახმად, მხარი უნდა დავუჭირო. თუმცა, მარქსისტული სკოლისთვის ასეთივე მაგალითია ბევრი ანტიკაპიტალისტური სოციალური მოძრაობა, რომელიც ისე უყენებს სახელმწიფოს მოთხოვნებს, რომ თვითონ არ მონაწილეობს მუშათა პროდუქციის თუ სავაჭრო კოოპერატივების შექმნაში. ისევე როგორც საჯარო სექტორში დასაქმებული სოციალური კვლავწარმოების მუშაკთა ბუნტები და ძალისმიერი პროტესტები. *მანიფესტი* მიესალმება, მაგალითად, დასაქმების ადგილას ან სათემო პროტესტებს უკეთესი განათლების, ჯანდაცვის, საცხოვრებლის, ტრანსპორტისა და გარემოს დაცვის მოთხოვნით. ამასთანავე, იგი წინ წამოსწევს ასეთ ბრძოლებს შორის სოლიდარობის გაჩენის მნიშვნელობასაც.

ამ გაფიცვებიდან ბევრი არ ამბობს უარს მუშაობაზე იმ გაგებით, რა გაგებითაც ამას ფედერირი და უიკსი განიხილავენ. მიუხედავად ამისა, ისინი მაინც აცხადებენ პრეტენზიას (კვლავ)წარმოების პირობების დემოკრატიულ და კოლექტიურ კონტროლზე. ისინი არიან მაგალითი იმ ხალხისა, ვინც კოლექტიურად დაჟინებით მოითხოვს მოგებაზე წინ ადამიანთა საჭიროების დაყენებას, სოციალური კვლავწარმოების რესურსების გაზრდის მოთხოვნის მეშვეობით – ანუ, ვინც ცდილობს, რომ კაპიტალიზმს ხელიდან გამოსტაცოს სიცოცხლე. აქედან გამომდინარე, მარქსისტული სკოლისთვის გაფიცვა კაპიტალიზმის წინააღმდეგ კოლექტივის ბრძოლის მომენტი. იგი იმდენად კაპიტალის ალტერნატივის შექმნას ან მისი საზღვრებიდან გასვლა არ ემსახურება, მიუხედავად იმისა, რომ შეუძლია და ხშირად უწყობს კიდევ ხელს შემოქმედებითობას და სოციალურ კავშირებს, რომელთა წარმოშობაც რევოლუციურ კოოპერატივებს შეუძლიათ (ამ მოსაზრებას კიდევ დავუბრუნდები). უფრო მეტად, ეს გაფიცვები ფუნდამენტურად მასობრივი მოძრაობის შექმნას შეეხება, რომელიც შეძლებს, რომ კაპიტალი თავისავე ტერიტორიაზე გამოიწვიოს ბრძოლაში.

აღნიშნული ტერიტორია კაპიტალისა და კაპიტალისტური სახელმწიფოს მიერ არის ორგანიზებული. მიუხედავად იმისა, რომ კაპიტალიზმის შესანარჩუნებლად ორივე ფორმის შრომა აუცილებელი, ამ პერსპექტივის თანახმად, „პროდუქტიული“ შრომა იგივენაირად არ მიემართება კაპიტალს, როგორც „არაპროდუქტიული“ შრომა. ერთი მხრივ, ეს ნიშნავს, რომ კონვენციური სამუშაო ადგილზე დაწყებული გაფიცვები კაპიტალისტურად „პროდუქტიულ“ ინდუსტრიაში კრიტიკული მნიშვნელობისაა ნებისმიერი ანტიკაპიტალისტური მოძრაობისთვის. შეუძლებელია, რომ მმართველ კლასს სათანადოდ შეუქმნა საფრთხე, წინააღმდეგობის მხოლოდ და მხოლოდ სოციალური კვლავნარმოების შრომის გაფიცვების გარშემო ორგანიზებით. მეორე მხრივ, იმის გამო, რომ სოციალური კვლავნარმოების შრომა კაპიტალისტურად „პროდუქტიული“ შრომა არ არის და დიდწილად სახელმწიფოს მიერ იმართება, კაპიტალის წინააღმდეგ ბრძოლამ ასევე უნდა მოიცვას სახელმწიფოც – სოციალური კვლავნარმოების ანაზღაურებადი თუ აუნაზღაურებელი შრომის ადგილებში კაპიტალის ნაცვლად ცხოვრებისთვის პრიორიტეტის მინიჭების მოთხოვნის მცდელობებით.³⁰

მარქსისტული სკოლა უბრალოდ ანტიკაპიტალისტური ბრძოლის მრავალ ფრონტზე განვითარების საჭიროებას კი არ ავლენს, არამედ პრიორიტეტს ანიჭებს ამ ფრონტებს შორის კავშირების გაბმასაც. პრაქტიკაში, ეს დასაქმების ადგილზე დაწყებული გაფიცვებისთვის ნიშნავს, რომ გამოძებნოს გზები ჩაგვრის საწინააღმდეგო პოლიტიკების ინკორპორირებისათვის, ხოლო ჩაგვრის საწინააღმდეგო გაფიცვებმა კი – დასაქმების ადგილთან დაკავშირებული მოთხოვნების გათვალისწინებისათვის. ასეთი ჯვარედინი დამტკიცების მაგალითია

30 აშშ-ში მასწავლებელთა გაფიცვების ბოლოდროინდელი ტალღის მოშველიებით, ქვეთ დოილ გრიფითსი ამტკიცებს, რომ ანაზღაურებადი სოციალური კვლავნარმოების სამუშაოს ზოგიერთი ადგილი წარმოადგენს კაპიტალისადმი წინააღმდეგობის „მოგუდვის წერტილებს“ იმავე მიზეზით, რა მიზეზებითაც კიმ შუდი ამტკიცებს, რომ ასეთი წერტილებია კაპიტალისტურად „პროდუქტიული“ ლოჯისტიკის ინდუსტრია. იხ. Griffiths, “Queer Workers, Social Reproduction and Left Strategy” (November 19, 2018), www.patreon.com/posts/queer-workers-22819890; and Moody, *On New Terrain: How Capital is Reshaping the Battleground of Class War* (Chicago: Haymarket, 2017).

მოდრობა Black Lives Matter-ის ორგანიზება კენტუკელ მასწავლებლებთან ერთად, სახელმწიფოს რასისტული ე.წ. ბანდების ბილისთვის (HB 169) გაფიცვის ფარგლებში წინააღმდეგობის გასაწევად.³¹ ანდა New York Teamsters-თა ტრანსფორმაცია „სამალავ პროფკავშირად“, რომელიც თავის წევრებს იცავს საემიგრაციო სამსახურების მიერ დაპატიმრებისა და დევორტაციისგან.³² ანტიკაპიტალისტურ ბრძოლებში ჩართვით როგორც კაპიტალისტური სოციალური ურთიერთობების „შიგნით“, ისე „გარეთ“, გაფიცვებს შეუძლია არა მხოლოდ „ზოგიერთის ნაწილობრივი დაცვა, კაპიტალის შინაგანი ტენდენციისაგან, მოახდინოს სოციალური კვლავწარმოების ბარბაროსული ძარცვა“,³³ არამედ ასევე შეუძლიათ – და ეს არის ის საკითხი, რომლის ცხადად ჩამოყალიბებასაც ავტონომისტი მარქსისტი ფემინისტები თეორიულ მსჯელობაში ვერ ახერხებენ – შექმნან ბრძოლის ალტერნატიული საზოგადოებები, სადაც სოლიდარობის ხიდებია გადებული და სადაც გაფიცვები ავითარებენ შემოქმედებით გზებს ადამიანთა საჭიროებების დასაკმაყოფილებლად.

ანუ, სულაც არ არის საჭირო, რომ გაფიცვები რევოლუციური საჭარო სიკეთის როლს ასრულებდეს საიმისოდ, რომ ცხოველქმნის ორგანიზების ალტერნატიული გზების მოდელირება მოახდინოს. კაპიტალისტური სუბიექტურობის გაუცხოებისა და იზოლაციისთვის წინააღმდეგობის გასაწევად, შემოქმედებითი ენერჯის და უკეთესი სამყაროს აშენებისა და სოციალური კავშირების გაბმის შესახებ იდეების გამოთავისუფლების პოტენციალი ჩადებულია თავად ორგანიზების აქტში, სხვებთან ერთად მუშაობისა და ცხოვრების პირობების კონტროლის გასაუმჯობესებლად. ამის საუკეთესო მაგალითია ალბათ განათლების სფეროს მუშაკთა გაფიცვების ტალღა, რომელმაც აშშ-ს 2018 წელს გადაუარა. დასავლეთ ვირჯინიაში, არიზონასა და ოკლაჰომაში გაფიცვის მოძრაობებიდან ასზე

31 Tithi Bhattacharya, "Why the Teachers' Revolt Must Confront Racism Head On," Dissent (May 1, 2018), www.dissentmagazine.org/online_articles/why-teachers-strikes-must-confront-racism.

32 Ginger Adams Otis, "N.Y. Teamsters for 'Sanctuary Union' to Fight ICE Agents," Daily News (February 10, 2018), www.nydailynews.com/new-york/n-y-teamsters-form-sanctuary-union-fight-ice-agents-article-1.3813201.

33 Arruzza et al., *Feminism, Postface* 1.

მეტ ადამიანთან ჩატარებულმა ინტერვიუებმა ერიკ ბლანკი იმ დასკვნამდე მიიყვანა, რომ გაფიცვები „საფუძვლიანად ტრანსფორმირდა“ მათი მონაწილეობის მეშვეობით.³⁴ მათ მოახერხეს ახალი კავშირების გაბმა თავიანთ ისეთ თანამშრომლებთან, რომელთაც თითქმის არ იცნობდნენ და ძალიან ცოტა რამ ჰქონდათ საერთო კულტურულად თუ იდეოლოგიურად; ისინი ერთად სახავდნენ სტრატეგიებს, ერთად ეკავათ პლაკატები, იზიარებდნენ საკვებს, სკანდირებდნენ, მღეროდნენ და ერთად ათევდნენ ღამეებს ღია ცის ქვეშ საკანონმდებლო ორგანოებთან; ისინი ერთად განიცდიდნენ იმედგაცრუების ნუთებს, დებატებს, დამარცხებებს და გამარჯვების კიდევ უფრო მასშტაბურ მომენტებს. ისინი ახლებურად შეუკავშირდნენ იმ საზოგადოებებს, სადაც მუშაობდნენ, როდესაც გამგლელები მხარდაჭერის ნიშნად უსიგნალებდნენ და ხელს უქნევდნენ, ხოლო სრულიად უცხო ადამიანები, როდესაც მათ ადვილად საცნობი წითელი მაისურებით ამოიცნობდნენ, სასურსათო მაღაზიებში მიდიოდნენ მათთან და მადლობებს უხდიდნენ მათი საქმიანობისთვის, ხოლო სტუდენტები და მათი მშობლები მათ წინა ხაზებში უერთდებოდნენ სოლიდარობის ნიშნად. არიზონელი მასწავლებლის, ნოა კარველის სიტყვებით რომ ვთქვათ, რომელთან ინტერვიუც ბლანკმა ჩაწერა:

მას შემდეგ, რაც გაფიცვები დაიწყო, ერთგვარი სოლიდარობის განცდა გაჩნდა, რაც მანამდე არ არსებობდა. როდესაც სკოლაში მიდიხარ და ყველა შენს კოლეგას წითელში გამოწყობილს ხედავ, ეს ნიშნავს, რომ ამბობ, „მე შენთან ვარ, შენს გვერდით ვარ“. ძნელია ამ გრძნობის ერთიანად აღწერა. ადრე, სკოლაში მიდიოდი, აკეთებდი შენს საქმეს და მერე სახლში ბრუნდებოდი. ახლა კი, თუკი რაიმე პრობლემაა, ჩვენ მივდივართ და ვცდილობთ რაღაც მოვიფიქროთ, იმიტომ, რომ ამ ბრძოლაში ყველა ერთად ვართ. ეს არ ნიშნავს, რომ უბრალოდ ბევრი ადამიანი დამეგობრდა პირად დონეზე – ჩვენ დავინახეთ, რომ გვაქვს ძალა.³⁵

34 Eric Blanc, *Red State Revolt: The Teachers' Strikes and Working-Class Politics* (London: Verso, 2019), 3.

35 იქვე, 41.

ასეთი სოლიდარობა რაღაც სასწაულის ძალით არ ჩნდება. ის უნდა აშენდეს. გაფიცულები დანაწევრებულები იყვნენ ჩვეული სოციალური განხეთქილებების გამო. ყველა მასწავლებელი არ იყო პროფკავშირების წევრი და მათი უმეტესობა თეთრკანიანი იყო. ისინი განსხვავდებოდნენ პოლიტიკური სიმპათიების, რელიგიური კავშირების და შემოსავლის ნიშნით (დასავლეთ ვირჯინიაში, გაფიცვას ასევე შეუერთდნენ ავტობუსის მძღოლები, კაფეტერიის მზარეულები, დარაჯები და სხვა დამხმარე პერსონალი). მეტიც, საჯარო სექტორში დასაქმებული სოციალური კვლავწარმოების მუშაკების გაფიცვა ქმნიდა დაპირისპირების საფრთხეს მათსა და იმ საზოგადოებას შორის, ვისაც ისინი ემსახურებოდნენ. ნაცვლად ამ მრავალფეროვნების უარყოფისა, ორგანიზატორებმა და გაფიცვის მონაწილეებმა გააზრებულად დაიწყეს მასზე საუბარი – იმისათვის, რათა მოეფიქრებინათ შემოქმედებითი გზები აღნიშნული საჭიროებების დასაკმაყოფილებლად და ხალხის ჩასართავად, როგორც იყო: ორენოვანი პლაკატები და სკანდირებები, GoFundMe-ის ვებგვერდის მეშვეობით გაფიცვების გაჭირვებული მონაწილეების საჭიროებების დასაკმაყოფილებლად ფულის შეგროვება, საკვების შემოწირულობები და ოჯახებისთვის, რომლებიც სკოლაში დარიგებულ სადილზე იყვნენ დამოკიდებულები, საკვები პაკეტების დარიგება. როგორც ქვით დოილ გრიფითსი აღნიშნავს, საზოგადოების წევრებს შორის სოლიდარობის გაჩენასთან ერთად, გაფიცვებმა, ნაწილობრივ და დროებით, ხელახლა გადააწყო სოციალური კვლავწარმოების შრომასთან დაკავშირებული ურთიერთობები „დასაქმებულთა კონტროლის საფუძველზე, უფრო ზოგადად მუშათა კლასის სასარგებლოდ“.³⁶ მიუხედავად იმისა, რომ არ მომხდარა გაფიცვების ზოგადი პოლიტიზება რასობრივ საკითხებზე, ბლანკი აღნიშნავს, რომ ეს გაფიცვები გააზრებულად ინკლუზიური იყო და დაიმსახურა შავკანიან და ყავისფერკანიან სტუდენტთა და მათი ოჯახების უმეტესობის მხარდაჭერა (არიზონაში) სკოლების დაფინანსების მოთხოვნით და Medicaid-ისა და შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირ-

36 Kate Doyle Griffiths, “Crossroads and Country Roads: Wildcat West Virginia and the Possibilities of a Working Class Offensive,” Viewpoint Magazine (March 13, 2018), www.viewpointmag.com/2018/03/13/crossroads-and-country-roads-wildcat-west-virginia-and-the-possibilities-of-a-working-class-offensive/.

თა სერვისების ხარჯების შემცირების წინააღმდეგ გამოსვლით.³⁷ ეს არც ისე პატარა და ძალზედ მნიშვნელოვანი მაგალითებია იმისა, თუ როგორ შეუძლიათ გაფიცვის მონაწილეებს სიცოცხლის წარმოების ახლებური ორგანიზება და კაპიტალიზმის პირობებში გაუცხოებისა და ინდივიდუალიზაციის ყოველდღიური გამოცდილებების დაძლევა.

ეს გახლავთ გაკვეთილი, რომელიც არუცას, ბჰატაჩარიას და ფრეიზერს გამოაქვთ ამ ბრძოლებიდან:

ბრძოლა შესაძლებლობაცაა და სწავლის საშუალებაც. მას შეუძლია გარდაქმნას ისინი, ვინც მასში მონაწილეობას მიიღებს, გამონვევის წინაშე დააყენოს ჩვენი თვითაღქმები და შეგვიცვალოს წარმოდგენები სამყაროს შესახებ. მას შეუძლია საკუთარი ჩაგვრის შესახებ ჩვენივე აღქმების გაღრმავება – რა იწვევს მას, ვინ სარგებლობს ამით და რა უნდა გაკეთდეს მის გადასალახად. ბრძოლის გამოცდილებას ასევე შეუძლია, ბიძგი მოგვცეს, რომ ჩვენი ინტერესების ხელახალი ინტერპრეტირება მოვახდინოთ, გადავიზაროთ ჩვენი იმედები და გავზარდოთ ჩვენი შესაძლებლობების ფარგლები. მას შეუძლია წაგვაქეზოს, რომ გადავამოწმოთ ჩვენი ამჟამინდელ გავება იმასთან დაკავშირებით, თუ ვინაა ჩვენი მომხრე და ვინ – მტერი. მას შეუძლია, გაათართოვოს სოლიდარობის წრე ჩაგრულთა შორის და გაამწვავოს ანტაგონიზმი მჩაგვრელთა მიმართ.³⁸

ავტონომისტური მარქსისტული ფემინიზმი სულაც არ ამბობს, რომ ორგანიზების ასეთ ფორმას მხარდაჭერა არ უნდა გამოუცხადოთ – ხოლო ამ ტრადიციასთან ასოცირებული ადამიანები კი ყოველთვის ღიად გამოდიოდნენ მასწავლებელთა გაფიცვებისა და მსგავსი ბრძოლების მხარდასაჭერად. მე უფრო იმის თქმა მინდა, რომ კაპიტალთან დაკავშირებულ თეორიას, რომელიც ყოველგვარ შრომას „პროდუქ-

37 Blanc, Red State, 64–7, 81–2.

38 Arruzza et al., Feminism, Thesis 10.

ტიულ“ შრომაში აერთიანებს, ბევრი არაფერი აქვს სათქმელი ასეთი გაფიცვების სტრატეგიულ როლთან დაკავშირებით. რამდენადაც ავტონომისტურ მარქსისტულ ფემინიზმს მიაჩნია, რომ ღირებულება ყველგან იქმნება, კაპიტალისადმი წინააღმდეგობის განწევაშიც ყველა ადგილს ერთი და იგივე როლი აკისრია. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, კაპიტალის გადმოსახედიდან, Walmart-ში დასაქმებულთა გაფიცვა დიდად არ განსხვავდება პოლიტიზებული კოოპერატიული კომუნალური სამზარეულოსაგან. ორივე მათგანი წყვეტს ღირებულების შექმნას; ორივე მათგანი უარს ამბობს კაპიტალისტურ ეთიკასა და შრომის ორგანიზებაზე. ამიტომაც, არ არსებობს მყარი ან ცხადი საჭიროება პოლიტიკური სტრატეგიების მხარდასაჭერად მრავალ სხვადასხვა ფრონტზე მიმდინარე ბრძოლათა გაერთიანებისთვის.

ფედერიჩი და უიკსი, მართლაც, შედარებით ჩუმად არიან იმასთან დაკავშირებით, უნდა დაუპირისპირდეს თუ არა ადამიანი კაპიტალს თავისსავე ტერიტორიაზე, ან როგორ უნდა გააკეთოს ეს? ისინი არ განიხილავენ ასეთი გაფიცვების პოტენციალს სოციალური კავშირების დასამყარებლად და ერთმანეთის შევსებისა და მხარდაჭერისათვის, რაც შესაძლებლობას მოგვცემდა წარმოგვედგინა, რომ უკეთესი სამყაროს შექმნა, ფაქტობრივად, შესაძლებელია. მათ ბევრი არაფერი აქვთ სათქმელი არც იმასთან დაკავშირებით, თუ როგორ უკავშირდება მათი სტრატეგიები ჩაგვრის მონინააღმდეგე სოციალურ მოძრაობებს, რომლებიც პრეტენზიებს უყენებენ სახელმწიფოს და კიდევ უფრო ცოტას საუბრობენ პროფკავშირის წევრებისა და კაპიტალისტური წარმოების ადგილებზე მყოფი სხვა ადამიანებისადმი სოლიდარობის გაჩენაზე. მაგალითად, ფედერიჩისა და კაფენცისის შემოთავაზებული რევოლუციური საჯარო სიკეთის 6 პრინციპიდან, ხუთი ალტერნატიული საზოგადოებების შიდა ორგანიზებას შეეხება. არცერთი მათგანი არ ახსენებს სამუშაო ადგილზე მიმდინარე ბრძოლების მნიშვნელობას რევოლუციური საჯარო სიკეთის პროექტისათვის. და მხოლოდ და მხოლოდ ერთი პრინციპი ახსენებს პროექტის კავშირს მათთან, ვინც იბრძვის გაუმჯობესებული სახელმწიფო სერვისებისა და რესურსებისათვის – კავშირი, რომელიც ავტორებს მოს-

წონთ როგორც „იდეოლოგიური იმპერატივი“, ვინაიდან სახელმწიფო მართავს კოლექტიურ სიმდიდრეს, რომლის ხელახალი გამოყენებაც უნდა მოხდეს, ხოლო საჯარო სექტორის თანამშრომლებს გააჩნიათ სარწმუნო, სასარგებლო ცოდნის ბაზისი.³⁹

მეორე მხრივ, უიკსი მხარს უჭერს სახელმწიფოსაგან უნივერსალური საბაზო შემოსავლის მოთხოვნას, თუმცა იქვე განმარტავს, რომ ამის მიზანი არ გახლავთ უბრალოდ რეფორმის გატარება, ანდა შეიძლება ამას საერთოდაც არ ისახავდეს მიზნად. თავად მოთხოვნა, მისი განმარტებით, უკვე აჩენს პერსპექტივას და ახდენს პროვოცირებას. ისევე, როგორც WfH კამპანიას არ ჰქონია მოლოდინი, რომ სახელმწიფო მართლაც აუნაზღაურებდა დიასახლისებს შრომას (ვინაიდან ეს საფრთხეს შეუქმნიდა კაპიტალიზმს), უიკსს გააზრებული აქვს, რომ კაპიტალიზმი უნივერსალურ საბაზო შემოსავალს ვერ მოითმენს. ამიტომაც, „არა მოთხოვნის შინაარსი, არამედ თავად მოთხოვნის კოლექტიური პრაქტიკა განსაზღვრავს იმას, რასაც ჩვენ მოვიმკით, „გამარტვება იქნება ის თუ მარცხი“.⁴⁰ აქ, იგი მიუთითებს მასობრივი წინააღმდეგობის შექმნის მნიშვნელობაზე, თუმცა, ამ მოსაზრებას აღარ ავითარებს. ანალოგიურად, მიუხედავად იმისა, რომ უიკსი განიხილავს, თუ როგორ შეუძლია გარანტირებულ საბაზო შემოსავალს, რომ გააძლიეროს დასაქმებულთა სოციალური სიმძლავრე (რადგან იგი მათ ხელფასებზე ვაჭრობისას მეტ მექანიზმს მისცემდა), იგი აღარ განავრცობს დასაქმებულთა და დაუსაქმებელთა შორის სოლიდარობის გაჩენაზე სათქმელს. ავტონომისტური მარქსისტული ფემინიზმის თეორიას ის და ფედერიჩი სულ სხვა მიმართულებით მიჰყავს.

39 Caffentzis and Federici, “Commons,” 102.

40 Weeks, Problem with Work, 149.

დასკვნა

მარქსისტული სკოლა პრიორიტეტს ანიჭებს კაპიტალის წინააღმდეგ ბრძოლას, ოღონდ არა იმიტომ, რომ ის ერთი შეხედვით უფრო ბრძოლისუნარიანია. კონფრონტაცია, მისი მტკიცებით, გადამწყვეტი მნიშვნელობის პოლიტიკური სტრატეგიაა, ვინაიდან დღესდღეობით არ არსებობს შრომის ისეთი ფორმა (კოოპერატიული იქნება ის თუ არა), რომელიც ბოლომდე შეძლებს კაპიტალიზმის ბატონობისაგან გაქცევას – რომელიც უკვე მეტ-ნაკლებად გაფლენილი არ არის კაპიტალისტური დაგროვების იმპერატივებით.⁴¹ მაგალითად, წარმოვიდგინოთ, რომ მიწები დაკავებულია, რაც უკვე განსაზღვრულია საკუთრების ჩამორთმევისა და დაგროვების კაპიტალისტური პროცესების მიერ (სხვაგვარად, აბა რისი დაკავება ხდება კონკრეტულად? ანდა ვინ მოითხოვს ან დაიცავს ამ მიწებს?). ნებისმიერი ტიპის საჯარო სიკეთე კი ორგანიზებულია პოლიტიკური იურისდიქციის ფარგლებში, რომელიც განისაზღვრება და დიდწილად მისაკუთრებულია კაპიტალისტური ინტერესების მიერ. კაპიტალის „მიღმა“ არსებობა, განმარტებიდან გამომდინარე, გარკვეულწილად ნიშნავს, რომ კაპიტალის მიერ განისაზღვრებოდე. შესაძლოა არსებობდეს მხოლოდ და მხოლოდ ისეთი სივრცეები და დროები, რომლებიც მეტ-ნაკლებად კაპიტალისტური დაგროვების ლოგიკით არის განსაზღვრული. ინკორპორირება კი, როგორც ზემოთ აღვნიშნე, ეტაპობრივი საკითხია და არა ერთიანი გამოცდილება.⁴²

ამიტომაც, უბრალოდ შეუძლებელია უარვყოთ სამუშაოს ბატონობა ცხოვრებაზე – უნივერსალური საბაზო შემოსავლის შედეგად მინიჭებული თავისუფლების მეშვეობით მოხდება ეს თუ წარმოების ორგა-

41 ცხადი რომ იყოს, მარქსისტული სკოლის მიხედვით, არ არსებობს შრომა კაპიტალისტური ბატონობის ფარგლებს მიღმა, თუმცა კაპიტალიზმის ფარგლებში ყველა ტიპის შრომა ჯერ კიდევ არ აქვს ინკორპორირებული დაგროვების ლოგიკას. ავტონომისტი მარქსისტი ფემინისტები აღნიშნავენ, რომ შესაძლებელია კაპიტალიზმის ალტერნატივების შექმნა, მაგრამ კაპიტალიზმის ფარგლებში ყველა ტიპის შრომა უკვე ინკორპორირებულია მის ლოგიკაში.

42 მარქსისტისთვის, მწარმოებელ კოოპერატივებს შეუძლიათ პროგრესული როლის შესრულება კაპიტალიზმზე გადასვლისას, თუმცა მასაც აქვს თავისი შეზღუდვები., იხ. Bruno Jossa, "Marx, Marxism and the Cooperative Movement," Cambridge Journal of Economics 29 (2005): 3–18.

ნიშებით რევოლუციური საჯარო სიკეთის ფარგლებში. სწორი იქნება თუ ვიტყვით, რომ მუშაობა ცხოვრებაზე გაბატონებულია როგორც კაპიტალისტური არსებობის გარემოება. ამავე დროს, გაბატონება ყოველთვის მიდრეკილია შინაგანი წინააღმდეგობის ფორმებისაკენ. როგორც ამ წიგნის პირველ თავში ვიხილეთ, მუშაობა ცხოვრებაზე იმიტომ არის გაბატონებული, რომ კაპიტალმა ხალხი განძარცვა საშუალებებისაგან, რომლითაც ისინი თავს ირჩენენ. ამიტომაც კაპიტალის ზურგს უკან მოტოვება ნიშნავს, რომ მშრომელებს სჭირდებათ შეუერთონ კაპიტალის ბატონობას ცხოვრებაზე *თვითონ სისტემის შიგნიდანვე* – რათა მოიხვეჭონ რაც შეიძლება მეტი რესურსი ცხოველქმნისათვის და ნაკლები კაპიტალისათვის. თუმცა, ვიდრე კაპიტალიზმს არ გავანადგურებთ, ვერსად გავექცევით მას. ჩვენ ყოველთვის, ყველგან მასთან ჭიდილში ვიქნებით.

სწორედ ამის გამო აკეთებენ *მანიფესტის* ავტორები ამხელა აქცენტს ბრძოლასა და სოლიდარობაზე. და ამის გამოა, რომ ისინი გაფიცვის მოძრაობას – „ფემინიზმი 99%-ისათვის“ – უწოდებენ მოძრაობას, რომელიც ექსპლოატირებულთა, დომინაციის ქვეშ მყოფთა და ჩაგრულთა მიზიდვით ამყარებს კავშირებს, მათ შორის, იმათთანაც, ვისაც ახალი, სოციალისტური ან პოსტკაპიტალისტური საზოგადოების შექმნის საერთო ინტერესი გააჩნია:

ფემინისტები 99%-ისათვის სხვა წინააღმდეგობისა და აჯანყების მოძრაობებისაგან იზოლირებულად არ მუშაობენ. ჩვენ არ გამოვყოფთ ჩვენს თავებს კლიმატური ცვლილებისა თუ დასაქმების ადგილზე ექსპლუატაციის წინააღმდეგ ბრძოლებისაგან. და არც ინსტიტუციონალიზებული რასიზმისა და უუფლებობის წინააღმდეგ არსებული ბრძოლებისგან ვახდენთ ჩვენი თავის დისტანცირებას. ეს ბრძოლები ჩვენი საკუთარი ბრძოლებია, განუყოფელი ნაწილია ბრძოლისა კაპიტალიზმის დასანგრევად, ურომლისოდაც შეუძლებელია გენდერული და სექსუალური ჩაგვრის აღმოფხვრა.⁴³

43 Arruzza et al., *Feminism*, Thesis 10.

სოლიდარობის შენება, ამ მსჯელობიდან გამომდინარე, გახლავთ გაფიცვის ხერხიც და საბოლოო მიზანიც. მეორე ტალღის ფემინიზმი ცდებოდა, წერენ არუცა, ბჰატაჩარია და ფრეიზერი, „როდესაც უნივერსალურ დობას მიიჩნევდნენ ათვლის წერტილად“. სოლიდარობა, პრინციპში, მიზანია.⁴⁴ ამ შეცდომის თავიდან არიდება მოითხოვს მოთმინების ქონას და დისკუსიას ერთად მუშაობის გზებთან დაკავშირებით, თითოეული სექტორის ორგანიზაციული და პოლიტიკური ავტონომიის პატივისცემასთან ერთად. ამ კონტექსტში, სოციალისტ-ფემინისტები იზიარებენ წინააღმდეგობასთან დაკავშირებით კოლექტივი Combahee River-ის ხედვას, რომლის თანახმადაც, ამა თუ იმ ჯგუფის „გათავისუფლება აუცილებლობაა და არა... ვინმეს დახმარება“, რომელიც ასევე ახდენს იმ კონკრეტული ბრძოლების ინკორპორირებას საერთო მოძრაობაში, რომელიც მიზნად ისახავს კაპიტალიზმის დანგრევას. მხოლოდ და მხოლოდ ამ შემთხვევაშია შესაძლებელი, რომ გაფიცვა იქცეს მრავალფეროვან დაპირისპირებად კაპიტალიზმთან ბევრ სხვადასხვა ფრონტზე – სოციალური კვლავწარმოებისა და „წარმოების“ არეალში, ისე, რომ ერთი ბრძოლა მეორე ბრძოლაში არ აირიოს. ანუ, მხოლოდ ამის შემდეგ მოსდევს რევოლუციური სტრატეგია კაპიტალისადმი წინააღმდეგობის მრავალგვარი ფორმის ინკორპორირებას, მასობრივი მოძრაობის შექმნით, რომელიც ერთმანეთთან აკავშირებს ბრძოლებს საზოგადოებებსა და ქუჩებში, მათ შორის, იმათთან, რომლებიც ანაზღაურებადი დასაქმების ადგილებზე მიმდინარეობს. ასეთი მოძრაობა მრავალფეროვანია, თუმცა ერთიანი თავის ჩანაფიქრში, რომ შექმნას სამყარო, რომელიც პრიორიტეტს ანიჭებს საჭიროებას და არა მოგებას და რომელიც კაპიტალისათვის შრომას ცხოვრებისათვის შრომით ანაცვლებს.

44 იქვე., Thesis 6. აქ, სოლიდარობა არ უნდა გავუთანაბროთ უნივერსალური დობის გაგებას, ვინაიდან ეს უკანასკნელი უარყოფს კაპიტალისტური ჩავჯრისა და ექსპლუატაციის, როგორც გადამწყვეტი ფაქტორის ზეგავლენას.